

KARLOVA UNIVERZITA

FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH
OBOR: VEŘEJNÁ SPRÁVA A SPISOVÁ SLUŽBA

Bakalářská práce

Jakub Horák

Vývoj vojenské správy na území první Československé republiky a
České republiky

Development of military administration on the territory of the first
Czechoslovak Republic and the Czech Republic

Akademický rok
2021/2022

PhDr. Milada Sekyrková, CSc.

Poděkování

Touto cestou velmi děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, PhDr. Miladě Sekyrkové, CSc., za odborné vedení, věcné připomínky a laskavý přístup.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Vývoj vojenské správy na území první Československé republiky a České republiky“ vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

Jakub Horák

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje historickému vývoji, organizaci, kompetencím vojenské správy první Československé republiky a České republiky po roce 1993. Komparace vojenské správy v uvedených etapách analyzuje rozdíly i shody

v těchto historických obdobích. Zahrnuje i méně důležité části, pojednávající o vojenské správě v mezidobí sledovaných subjektů. Práce se zabývá i rozvojem armády, která je s vojenskou správou úzce spjata.

The bachelor thesis deals with the historical development, organization, competencies of the military administration of the first Czechoslovak Republic and the Czech Republic after 1993. The comparison of military administration in the above stages analyzes the differences and similarities in these historical periods. It also includes less important sections dealing with military administration in the meantime of monitored entities. The work also deals with the development of the army, which is closely connected with the military administration.

Klíčová slova

První Československá republika, Česká republika, vývoj, organizace, kompetence, komparace, armáda

Keywords

The first Czechoslovak Republic, Czech Republic, development, organization, competence, comparison, army

OBSAH

1) ÚVOD	7
2) ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY	8
3) VOJENSKÁ SPRÁVA PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	10
3.1) UDÁLOSTI PO ROCE 1918	10
3.2) MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY	12
3.3) HLAVNÍ ŠTÁB ČS. BRANNÉ MOCI	13
3.4) ZVLÁŠTNÍ ORGÁNY MNO	15
3.5) VRCHNÍ VELITEL ČS. BRANNÉ MOCI	18
3.6) VOJENSKÉ SPRÁVNÍ ÚŘADY NIŽŠÍ INSTANCE	19
3.7) VOJENSKÁ JUSTIČNÍ SLUŽBA	19
3.8) VOJENSKÉ ŠKOLSTVÍ A VĚDECKÉ ÚSTAVY	20
4) OBDOBÍ PO MNICHOVU A V DOBĚ PROTEKTORÁTU ČECH A MORAVA	23
4.1) UDÁLOSTI DO VZNIKU PROTEKTORÁTU ČECH A MORAVA	23
4.2) POČÁTEK VOJENSKÉ SPRÁVY V ROCE 1939, VLÁDNÍ VOJSKO A JEHO STRUKTURA	24
4.3) VOJENSKÁ SPRÁVA V EXILU	26
5) VOJENSKÁ SPRÁVA PO OBNOVĚ ČESKOSLOVENSKA	28
5.1) UDÁLOSTI V LETECH 1945-1989	28
5.2) VOJENSKÁ SPRÁVA PO ROCE 1945	29
6) VÝVOJ VOJENSKÉ SPRÁVY PO ROCE 1989	30
6.1) PŘECHOD ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY, ČESKÉ A SLOVENSKÉ FEDERATIVNÍ REPUBLIKY NA ČESKOU REPUBLIKU	30
6.2) MINISTERSTVO OBRANY	31
6.3) GENERÁLNÍ ŠTÁB ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY	33
6.5) PREZIDENT ČESKÉ REPUBLIKY A VOJENSKÁ KANCELÁŘ PREZIDENTA REPUBLIKY	37
6.6) VOJENSKÉ ŠKOLSTVÍ A VÝZKUM	38
6.7) VOJENSKÉ SOUDNICTVÍ	40
7) KOMPARACE VOJENSKÉ SPRÁVY PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY A ČESKÉ REPUBLIKY	41

7.1) MINISTERSTVO OBRANY	41
7.2) GENERÁLNÍ ŠTÁB	42
7.3) VOJENSKÉ SPRÁVNÍ ORGÁNY NIŽŠÍ INSTANCE	43
7.4) PREZIDENT A VOJENSKÁ KANCELÁŘ PREZIDENTA REPUBLIKY	43
7.5) VOJENSKÉ ŠKOLSTVÍ A VÝZKUM	44
7.6) VOJENSKÉ SOUDNICTVÍ	45
8) ZÁVĚR	47
9) SEZNAM ZDROJŮ	49
9.1) LITERATURA	49
9.2) ELEKTRONICKÉ ZDROJE	51
9.3) PRÁVNÍ PŘEDPISY	53

1) Úvod

Bakalářská práce se zabývá tématem „Vojenská správa na území První Československé republiky a České republiky.“ Konkrétně sleduje vývoj, organizační složky, kompetence a důležitost či vliv jednotlivých orgánů, kterými disponovaly. Cílem bakalářské práce je tedy přehledně, obsáhle a kompaktně analyzovat různorodé složky, aspekty a nastínit vývoj a funkce, popřípadě zmínit nedostatky nebo chyby, které se v rámci sledovaného subjektu vyskytly. Dalším záměrem je nalézt a definovat rozdíly nebo i možné podobnosti vojenské správy a provést komparaci. Práce tedy sleduje vývoj vojenské správy ve zmíněných obdobích. Avšak vzhledem k povaze bakalářské práce a pochopení složitosti vojenské správy, je taktéž nutné v menším měřítku nastínit vývoj a organizaci vojenské správy v mezidobí První Československé republiky a České republiky.

Vývoj vojenské správy je úzce spjatý s politickými událostmi a rozhodnutími, se společenskými, ekonomickými i kulturními změnami. Z tohoto důvodu je nezbytnou součástí práce i vymezení historických souvislostí v monitorovaných obdobích, které souvisely s jejím rozvojem. Vojenská správa patřila a patří k základním pilířům zabezpečujících ochranu státního zřízení nebo i většího společenství států, konkrétně se jedná o Severoatlantickou alianci. Důvodem výběru tohoto tématu je osobní zájem o vojenskou správu a armádu.

V bakalářské práci je možné nalézt titulní stranu, prohlášení, poděkování vedoucí bakalářské práce, anotaci, obsah, úvod a vlastní text rozdělený na části, které je možné si prohlédnout v obsahu. Práce končí závěrem, využitými zdroji potřebnými pro zpracování a seznamem příloh. Práce je řazena do kapitol a podkapitol v chronologickém pořadí. Začíná vývojem vojenské správy v první Československé republice a posléze přechází na éru České republiky.

2) Rozbor pramenů a literatury

Dosažení cíle je možné pomocí využití a čerpání informací z odborných publikací, článků z odborných časopisů s vojenskou tematikou, legislativy a vhodných elektronických zdrojů, jejichž výčet lze najít v seznamu literatury a zdrojů. V rámci zpracování bylo nutné zohlednit, v jakém prostředí byly vydány čerpané publikace. Týká se to především děl publikovaných před rokem 1989, která mohla obsahovat nerelevantní údaje.

Pro účely své práce bych je tu rozdělil na a) archivní prameny

b) právní předpisy

c) sekundární literaturu.

a)

Archivní prameny – Z důvodu nalezení archivních fondů s tématem „vojenská správa“ jsem využil nástroj [Archivní fondy ČR – Ministerstvo vnitra České republiky \(mvcr.cz\)](https://www.mvcr.cz). Objevilo se přesně 155 záznamů týkajících se především obvodní a okresní vojenské správy. Například se zde uvádí archivní fond s názvem „Krajská vojenská správa Liberec (1951–1960)“, který se nachází ve Vojenském historickém archivu. Skládá se z knih, spisů, rozkazů a materiálů společenských organizací. Dále v rámci tohoto vyhledávání je zde uveden fond „Okresní vojenská správa Rumburk (1955–1960)“, jenž se vyskytuje také ve Vojenském historickém archivu. Sestává se z knih, spisů a rozkazů. Pro účely bakalářské práce jsem se rozhodl, že nevyužiji zmíněných archivních fondů, ale zvolené téma bakalářské práce mě bude nadále zajímat. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl motiv práce rozvíjet ve vyšším typu kvalifikační práce, při které využiji i archivních fondů, protože je třeba s nimi pracovat.

b)

Ke tvorbě bakalářské práce jsem také využil právní předpisy od vzniku první Československé republiky až po právní dokumenty, které byly vytvořeny v době současné České republiky. K zmíněným legislativním pramenům patřily ústavní zákony, zákony a vyhlášky. K dispozici a užití jsou v rámci databáze na stránkách [https://www.zakonyprolidi.cz/\[cit.26.01.2022\]](https://www.zakonyprolidi.cz/[cit.26.01.2022]) a <https://www.psp.cz/sqw/sntisk.sqw?F=N> [cit. 26. 01. 2022].

c)

Hlavním zdrojem literatury byly Dějiny správy od Zdeňky Hledíkové, Jana Dobeše a Jana Janáka.¹ Avšak toto dílo může poskytnout pouze základní informace k celé veřejné správě, tudíž bylo zapotřebí nalézt další díla, která mohla napomoci k získání relevantních informací o vojenské správě a vojenských dějinách. Bohužel nebyla k dispozici monografie, pojednávající čistě o vojenské správě, jen pouze o vojenské historii. Dále jsem čerpal údaje z odborných článků, které pojednávaly zcela výhradně o vojenské správě. Zmíněné články lze najít například ve Sborníku archivních prací² a dalších periodikách. Z mého pohledu chybí v české literatuře dostatek rozsáhlých vědeckých publikací o vojenské správě v letech 1918-1989. Avšak tato situace poskytuje mnoho prostoru a možností pro potenciální autory.

¹ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007.

² Jiří Krupička, Československá vojenská správa v letech 1945-1948. In: Sborník archivních prací. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR Roč. 44, č. 1 (1994), s. 68-142.

3) Vojenská správa První Československé republiky

3.1) Události po roce 1918

První Československá republika existovala pouhých dvacet let (1918-1938). Vznikla 28. října 1918 jako nástupnický stát po rozpadlém Rakousku-Uhersku. S provedením převratu jsou na prvním místě spojováni tzv. „muži 28. října“. Za ně jsou označováni Antonín Švehla (15. dubna 1873 - 12. prosince 1933)³, Alois Rašín (18. října 1867 - 18. února 1923)⁴, Jiří Stříbrný (14. ledna 1880 - 21. ledna 1955)⁵, František Soukup (22. srpna 1871 - 11. listopadu 1940)⁶ Vavro Šrobár (9. srpna 1867 – 6. prosinec 1950)⁷. Převratem započal dlouhý proces budování nového, samostatného československého státu. Byl vytvořen Národní výbor československý, který se stal vykonavatelem státní svrchovanosti. Jedním z důležitých předpokladů úspěšného fungování „mladého státu“ bylo zajištění jeho bezpečnosti. Bylo třeba vytvořit československou armádu. Již během první světové války vznikaly vojenské jednotky, začleněné do armád Dohody, z nichž se později vyvinuly československé legie. Ty se za války staly hlavním nástrojem zahraničního odboje k uskutečnění a prosazení jeho cílů a nástrojem pro přesvědčení zahraničních mocností o odhodlání Čechů a Slováků bojovat za vytvoření samostatného státu. Československé legie bojovaly na západní, na italské i na východní frontě, kde figurovalo nejvíce legionářů. Přínos ozbrojených složek československého zahraničního odboje uznaly i členové Dohody a byly nasazovány do nejtěžších bojů, například v italských Alpách. Posléze navrátilí se legionáři tvořili hlavní vojenskou sílu v mladém státě a stali se symbolem první Československé republiky. Před návratem legionářů tvořila vojenskou sílu pouze dobrovolnická Národní stráž, která se skládala především z bývalých vojáků rakousko-uherské armády.⁸

³ Marek Waic, Josef Scheiner. In: Muži října 1918: osudy aktérů vzniku Republiky československé/Praha Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2011 s. 81-94.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

⁸ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 391; Zdeněk Kárník, České země v éře první republiky (1918 - 1938) I.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 - 1929), Praha, Libri, s. 17-34.

Po vzniku První republiky byla 30. října 1918 při Národním výboru zřízena nejvyšší vojensko-politická instance, která nesla název Výbor pro národní obranu. Jeho výkonným orgánem se stal nejvyšší správce československých vojsk. Tímto správcem byl jmenován dr. Josef Scheiner (21. 9. 1861 – 11. 1. 1932)⁹, který se stal i generálním inspektorem československých vojsk a předsedou Výboru národní obrany. Taktéž přispěl k velkému rozkvětu sokolské organizace. Národní výbor také ustanovil vrchního velitele československé branné moci, a to polního podmaršálka Jana Diviše (24. 10. 1862 – 8. 8. 1934)¹⁰, který byl přímo podřízen vrchnímu správci. Dohromady tvořili vrchní vojenské velitelství.¹¹

Výbor pro národní obranu ukončil svoji činnost už 15. listopadu 1918, a 18. prosince 1918 bylo taktéž zrušeno vrchní vojenské velitelství. Jejich úkoly a okruhy působnosti přešly na nově vzniklé ministerstvo národní obrany, které vzniklo na základě zákona č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě československém. Existence ministerstva národní obrany trvala až do doby zániku Druhé republiky, konkrétně k datu 15. března 1939. Před vznikem ministerstva národní obrany existovalo ministerstvo vojenství v Paříži. V jeho čele stál ministr dr. Milán Rastislav Štefánik (21. 7. 1880 - 4. 5. 1919)¹², avšak po jeho tragické smrti při letecké havárii již nebylo obsazeno, ztratilo význam a prakticky zaniklo. Dr. Štefánik působil ve francouzských službách v letech 1910–1915, kde na začátku první světové války bojoval jako letec. V roce 1915 se připojil k zahraničnímu odboji a postupně se z něho stal třetí nejdůležitější reprezentant českých a slovenských ideálů a cílů. Jeho přínos například tkvěl ve schopnosti zajistit schůzky s předními politiky států Dohody, nebo velmi dobře informoval veřejnost o úspěších československého zahraničního odboje.¹³

⁹ Marek Waic, Josef Scheiner. In: Muži října 1918: osudy aktérů vzniku Republiky československé/Praha Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2011 s. 81-94.

¹⁰ VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright © Vojenský historický ústav Praha [cit. 17.05.2021]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/jan-divis/>

¹¹ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 391; Waic, Marek, Sokol Josef Scheiner. In: Muži října 1918 : osudy aktérů vzniku Republiky československé, Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2011 s. 81-94.

¹² Miloslav John, Milan Rastislav Štefánik život a smrt národního hrdiny, Olomouc, Votobia, 2000, s. 9-72.

¹³ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 391; Zdeněk Procházka, Milan Hladký, Pavel Major, Vojenské dějiny Československa Díl 3, Praha 1987 s. 14-34; Miloslav John, Milan Rastislav Štefánik život

3.2) Ministerstvo národní obrany

Ministerstvo národní obrany (dále i MNO) se stalo ústředním orgánem vojenské správy ve státě. Ministerstvo se soustředovalo na záležitosti budování armády, jejího zabezpečování a opatrováním všech jejích potřeb. Nejdříve začalo organizovat dobrovolnické vojenské jednotky, a také se pustilo do tvorby a organizování řádné armády. Dalším důležitým úkolem ministerstva bylo zajištění bezpečného návratu legií zpět do vzniklého státu a také obsazení sporných území i budování zbrojního průmyslu. Od počátku existence ministerstva národní obrany docházelo k neustálým organizačním změnám v tomto resortu a finální podoby v organizačním směru dosáhlo až v roce 1927. Po zmíněném roce 1927 docházelo již jen k nedůležitým a dílčím změnám v organizaci. Ministerstvo národní obrany bylo složeno z odborů, samostatných oddělení a také ze zvláštních pomocných, poradních a kontrolních orgánů. Z počátku se vyskytovalo značné množství odborů. Časem se jejich počet ustálil na šesti. Došlo i ke zmenšení počtu samostatných oddělení prostřednictvím jejich začleňování do jednotlivých odborů. Po roce 1927 zůstalo samostatné pouze osobní oddělení. Na počátku existence MNO se jeho jednotlivé složky nalézaly po celé Praze, ale v průběhu let 1921 až 1923 došlo k vybudování třinácti účelových objektů v ulici Československé armády v Dejvicích, kam se také přestěhovaly.¹⁴

Základem organizace ministerstva národní obrany bylo prezidium a vedle něho také již zmíněné odbory. Prezidium mělo zvláštní postavení, a to z důvodů jeho kompetencí, do kterých spadaly záležitosti celého ministerstva. Prezidium se dále dělilo na tři oddělení:

1. Vojenské oddělení – obsahovalo personální agendu (kázeňské záležitosti apod.)
2. Politické oddělení – vyřizovalo úkoly ustanovené vládou nebo Národním shromážděním
3. Administrativní oddělení – hlavním úkolem bylo vydávat úřední publikace

a smrt národního hrdiny, Olomouc, Votobia, 2000, s. 39-67; Zákon č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě československém.

¹⁴ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 391; Rudolf Beran, Branná povinnost v Československu (1918–1938); Sborník archivních prací, Praha 1989, roč. 39, č. 1, s. 255–277; Ministerstvo obrany 1918-1989 | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright © 2020 [cit. 28. 12. 2020]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/historie/ministerstvo-obrany-1918-1989-5316/>.

Mezi zmíněné odbory v organizaci Ministerstva národní obrany patřily:

- I. Všeobecně vojenský odbor – sdružoval pěchotu, útočné jednotky (především tankové), jezdecko, veterinářskou, zdravotnickou, doplňovací, justiční a duchovní službu
- II. Dělostřelecký a zbrojní odbor – řešil záležitosti dělostřelectva, samostatných útvarů zvláštních bojových prostředků
- III. Letecký odbor – spravoval otázky vojenského letectva a protiletadlové obrany
- IV. Technický odbor – řešil úkoly ženíjn, železniční, telegrafní, stavební a ubytovací služby
- V. Správní odbor – vyřizoval otázky týkající se například organizace, platů či rozpočtů atd.
- VI. Politicko-právní odbor – zajišťoval legislativní činnost ministerstva, připravoval návrhy zákonů, vedl personální agendu.¹⁵

3.3) Hlavní štáb čs. branné moci

Jednou ze součástí ministerstva národní obrany byl hlavní štáb československé branné moci, který oficiálně vznikl 15. října 1919. Soustředily se v něm veškeré vojenské záležitosti ministerstva, a to především kompletní příprava obrany státu. Hlavní štáb byl rozdělen do více oddělení. Mezi tato oddělení patřilo organizační, zpravodajské, operační, etapní, školské a výcvikové. V čele stál náčelník hlavního štábu československé branné moci, který byl spolu s generálním inspektorem československé branné moci nejvyššími profesionálními vojenskými činiteli. Náčelníka hlavního štábu zastupoval podnáčelník, I. a II. zástupce. V rukou náčelníka hlavního štábu československé branné moci se soustředila moc k vybudování armády a odpovědnost kontrolovat stav pohotovosti a připravenosti obrany státu.¹⁶

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Rudolf Beran, Branná povinnost v Československu (1918–1938), Sborník archivních prací, Praha 1989, roč. 39, č. 1, s. 255–277; Rudolf Sander, Kompetence generálního inspektora a náčelníka hlavního štábu čs. branné moci v letech 1918–1939. Historie a vojenství 39, č. 1 (1990), s. 63–83; Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 392; Generální štáb 1919–2018 | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright 2020 [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/historie/generalni-stab-1919-2013-3849/>

Náčelník hlavního štábu vydával směrnice pro obranu země, měl velet armádě v době mobilizace a provádět nejvyšší inspekci během míru. Náčelník hlavního štábu byl tedy odpovědný za přípravu obrany státu do všech detailů. S náčelníkem hlavního štábu spolupůsobil generální inspektor československé branné moci. Jehož hlavní úkol tkvěl v inspekci a připravenosti československé armády pro případný válečný střet. Dohlížel tedy na vojenský výcvik a výchovu vojsk, osvětovou činnost a tělesnou výchovu. Sledoval materiální stav vojsk, účelnost využití jednotek, zjišťoval kázeň a morálku armády. Také se ujišťoval o služební a osobní způsobilosti důstojníků. Taktéž jemu dostupnými prostředky odstraňoval zjištěné nedostatky. Generální inspektor byl výkonným orgánem prezidenta republiky a byl jemu přímo podřízen. Úřad generálního inspektora byl dočasně zlikvidován 31. prosince 1924, ale 14. září 1927 došlo k jeho obnově.¹⁷

Nelze opomenout velký vliv francouzské vojenské mise na organizaci armády, která byla vyslána na základě uzavřené smlouvy z 20. ledna 1919. Francouzská vojenská mise působila při ministerstvu národní obrany a byla rozdělena do čtyř sekcí: sekce organizační, zpravodajská, operační a výcviková, dopravní. Francouzská vláda pověřila vedením této mise francouzského generála Maurice Césara Josepha Pellého (18. 4. 1863 - 16. 3. 1924). Francouzská vojenská mise působila na území Československa do roku 1938.¹⁸

Maurice César Joseph Pellé byl 17. února 1919 jmenován náčelníkem Hlavního štábu československé branné moci a zastával tuto funkci do roku 1921. Během vojenského konfliktu s Maďarskem převzal pozici vrchního velitele československé branné moci. Po porážce Maďarska se generál Pellé vzdal 6. října 1919 pravomocí vrchního velitele československé branné moci.¹⁹ Od roku 1921 jej

¹⁷ Rudolf Beran, Sborník archivních prací, Praha 1989, roč. 39, č. 1, s. 255–277; Historie a vojenství 39, č. 1 (1990), s. 63-83; Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 392; Generální štáb 1919-2018 | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright 2020 [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/historie/generalni-stab-1919-2013-3849/>

¹⁸ Beran Rudolf, Branná povinnost v Československu (1918–1938), Sborník archivních prací, Praha 1989, roč. 39, č. 1, s. 255–277; Rudolf Sander, Kompetence generálního inspektora a náčelníka hlavního štábu čs. branné moci v letech 1918-1939. Historie a vojenství 39, č. 1 (1990), s. 63-83; Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 392; Generální štáb 1919-2018 | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright 2020 [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/historie/generalni-stab-1919-2013-3849/>

¹⁹ Radko Břach, Generál Pellé náčelníkem generálního štábu, *Přísně tajné! Literatura faktu*. č. 6, (2003,) s. 36-52.

nahradil další představitel francouzské armády, Eugène Desiré Antoine Mittelhauser (7. 8. 1873 - 19. 12. 1949)²⁰ a z postu byl odvolán v roce 1925. Mnozí další francouzští důstojníci byli jmenováni do pozic zemských velitelů a velitelů několik divizí, nebo na učitelská místa na vojenských školách učilištích. Celkově se v československé armádě vyskytovalo na velitelských postech 200 poddůstojníků, více než 100 důstojníků a 19 generálů francouzské armády.²¹

Mezi hlavní úkoly zmíněné mise patřila unifikace zahraničních vojsk a domácího vojska, pomoc při organizování a školení československé armády a formování vojenskostrategického myšlení. Ale krok za krokem docházelo k čím dál většímu prosazování československých zájmů do operačního plánování a k dosazování československých důstojníků na obsazené armádní pozice ze stran Francouzů. Díky tomuto vývoji byla snižována potřeba francouzské vojenské mise v armádě. Vrcholem této tendence se stal rozkaz prezidenta republiky s platností od 1. ledna 1926, který se týkal dosazení generála Jana Syrového na pozici náčelníka hlavního štábu československé branné moci. Od tohoto roku disponovala francouzská vojenská mise pouze poradní funkcí a počet důstojníků fungující v naší armádě byl značně omezen. Ve třicátých letech 20. století bylo vybudováno na Vítězném náměstí v Praze sídlo Hlavního štábu československé branné moci i s leteckým a technickým ústavem.²²

3.4) Zvláštní orgány MNO

Během existence ministerstva národní obrany docházelo k vytváření zvláštních orgánů, které spojoval jeden společný aspekt a tím byla jejich podřízenost přímo

²⁰ Eduard Stehlík, Srdce armády – generální štáb 1919–2004, Praha, Ministerstvo obrany ČR, 2004, s. 14.

²¹ Rudolf Beran, Sborník archivních prací, Praha 1989, roč. 39, č. 1, s. 255–277; Historie a vojenství 39, č. 1 (1990), s. 63–83; Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 392; Generální štáb 1919–2018 | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright 2020 [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/historie/generalni-stab-1919-2013-3849/>

²² Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 392; Beran Rudolf, Branná povinnost v Československu (1918–1938), Sborník archivních prací, Praha 1989, roč. 39, č. 1, s. 255–277; Generální štáb 1919–2018 | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright 2020 [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/historie/generalni-stab-1919-2013-3849/>; Jiří Fidler, První náčelník Hlavního štábu československé branné moci, général de division Maurice-César-Joseph Pellé. Historie a vojenství 48, č. 1 (1999), s. 178–189.

ministři národní obrany nebo náčelníkovi hlavního štábu. Mezi orgány, podřízené ministru národní obrany, patřil generální inspektorát československých vojsk. Po jisté době byl přejmenován na generální inspektorát branné moci. V roce 1925 došlo k jeho zrušení, ale po dvou letech byl znovu obnoven. Měl rys pomocného a poradního orgánu ministra a obsahem jeho činnosti byla kontrola kázně a ducha armády (např. plnění služebních předpisů). V rámci větší válečné přípravy státu namířené proti nacistickému Německu se kompetence generálního inspektorátu branné moci dosti rozšířily. Byli např. jmenováni inspektoři jednotlivých zbraní.²³

K ministerstvu národní obrany byla také přiřčena nově vzniklá Kancelář československých legií, která existovala od listopadu 1918. Její hlavní náplní bylo vedení úplných a přehledných seznamů členů československých legií a shromažďování a rozčleňování materiálu, sloužícího k budoucímu knižnímu zpracování dějin československých legií za první světové války. Navrátilivším se legionářům měla Kancelář československých legií pomáhat a ulehčit přechod z vojenského do civilního života a uplatněním v něm. Měla se ujímat invalidů a pozůstalých po příslušnících československých legií, ale především vedla finanční fondy, zaměřené na podporu legionářů. Při Kanceláři československých zahraničních vojsk byl zřízen Evidenční úřad československých zahraničních vojsk. V této instituci se hromadila všechna evidence příslušníků československých legií.²⁴

K dalším orgánům náležela hospodářská správní kontrola ministerstva národní obrany, jejíž existence trvala do roku 1925, kdy byla nahrazena kontrolním sborem vojenské správy. Ke kompetencím zmíněného úřadu patřil dozor nad hospodařením s finančními a hmotnými prostředky. Během období hospodářské krize, která postihla i ČSR, vznikl úřad Úsporného komisaře vojenské

²³ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 392-

²⁴ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 392-

správy. Ten však po odeznění důsledků hospodářské krize v roce 1936 svou činnost skončil.²⁵

Za zmínku rozhodně stojí Armádní poradní sbor, zřízený 1. prosince 1932. Byl považován za nesmírně důležitý orgán ministra národní obrany. Jednalo se o sbor, tudíž se skládal z dvanácti řádných a tří mimořádných členů. V čele stál předseda, jímž byl ministr. Druhou nejvyšší pozici zastával místopředseda, který vždy byl zároveň i generálním inspektorem branné moci. Náplň práce tohoto sboru se zaměřila na poradní funkci v záležitostech základních otázek organizace armády, výcviku, mobilizace, operačních a nástupových plánů. Nesporně důležitou záležitostí v třicátých letech 20. století se stalo vypracování a přijetí zákona č. 131/1936 Sb., o obraně státu ze dne 13. května 1936.²⁶

Akceptace zákona č. 131/1936 Sb., o obraně státu byla mířená proti rostoucímu nebezpečí pro Československou republiku ze strany nacistického Německa. Uvedený zákon přidal do právní soustavy ČSR tzv. brannou hotovost státu, tedy zcela nový pojem, na jejímž základě docházelo k novým organizačním krokům a k budování dalších orgánů. Nepochybně významnou institucí řešící přípravu a organizaci obrany státu byla Nejvyšší rada obrany státu s existencí od roku 1924. V čele stanul předseda vlády v pozici předsedy a zbývající členy úřadu jmenoval prezident republiky ze stran ministrů. Schůzí se nadále účastnil generální inspektor branné moci a náčelník hlavního štábu, vystupující jako odborníci s poradním hlasem. Spolu s Nejvyšší radou obrany státu vznikl i jeho poradní orgán, který se nazýval meziministerský sbor obrany státu. Sestával se z reprezentantů prezidia ministerské rady Kanceláře prezidenta republiky a každého ministerstva. Při těchto obou orgánech působil generální sekretariát obrany státu v čele s generálním sekretářem a disponoval pomocnou službou pro

²⁵ Ministerstvo obrany 1918-1989 | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright 2020 [cit. 28. 12. 2020]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/historie/ministerstvo-obrany-1918-1989-5316/>; Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 391

²⁶ Zákon č. 131/1936 Sb., o obraně státu; Ministerstvo obrany 1918-1989 | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright 2020 [cit. 28. 12. 2020]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/historie/ministerstvo-obrany-1918-1989-5316/>; Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 391.

obě instituce. Zcela specifickým orgánem byl nově vzniklý Nejvyšší hospodářský úřad. Specifikum se týkalo jeho postavení, protože byl roven ministerstvu. V případě branné pohotovosti státu se do jeho úkolů začlenila ústřední správa státního hospodaření s věcnými prostředky. Změny ve třicátých letech se neomezovaly zcela jen na ministerstvo národní obrany, ale také došlo v roce 1935 ke vzniku dvou orgánů při hlavním štábu. Patřila mezi ně Rada pro opevňování, která zastávala postavení nejvyššího orgánu pro opevňování hranic, a druhou zmíněnou institucí bylo podřízené Ředitelství opevňovacích prací. Budované opevnění mělo fungovat jako nárazník při útoku německých vojsk.²⁷

3.5) Vrchní velitel čs. branné moci

Vrchním velitelem československé branné moci byl ze zákona prezident republiky. Zastával tedy pozici nejvyššího orgánu velitelské moci v ČSR. Nápomocen mu byla Kancelář prezidenta republiky, která se dělila na civilní a vojenskou. Vznikla 1. ledna 1919 na základě zákona č. 654/1919 Sb., kterým se zřizuje kancelář prezidenta republiky. Po tomto aktu vojenské oddělení získalo definitivní název Vojenská kancelář prezidenta republiky. V popředí Vojenské kanceláře prezidenta republiky stanul přednosta, kterým byl vždy vyšší důstojník a organizačně podřízený kancléři, ale nadřízený v armádních otázkách veliteli Hradu a Hradní stráž. Přednostou se obvykle stal příslušník československých legií například plk. Otakar Husák (23. 4. 1885 - 12. 6. 1964)²⁸, či divizní generál Stanislav Čeček (13. 11. 1886 - 29. 5. 1930).²⁹ Na návrh ministra národní obrany a přímým rozhodnutím prezidenta republiky se členové Vojenské kanceláře prezidenta republiky vybírali z řad důstojnického sboru. Do této služby byli povoláni důstojníci od svých vojenských útvarů, a to na určitou dobu.³⁰

²⁷ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 393.; Zákon č. 131/1936 Sb., o obraně státu.

²⁸ Josef Tomeš a kol., Český biografický slovník XX. století: I. díl: A-J. Paseka 1999, s. 538.

²⁹ VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright Vojenský historický ústav Praha [cit. 17.05.2021]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/exhibit/stribrna-kazeta-na-doutniky-z-pozustalosti-general-a-stanislava-cecka/>

³⁰ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 393.; Historie, tradice-Pražský hrad. Pražský hrad [online]. Copyright 2020 Pražský hrad [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky-a-hradni-straz/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky/historie-tradice>; Zákon č. 654/1919 Sb., kterým se zřizuje kancelář prezidenta republiky; Zákon č. 121/1920 kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

Kompetence a působnost Vojenské kanceláře prezidenta republiky byly vymezeny velmi úzce. Příslušela jí funkce pomocného orgánu prezidenta jako vrchního velitele čs. branné moci. Zajišťovala a zaručovala jeho rozhodnutí a počínala si dle jeho rozkazů, poté připravovala formálně a věcně rozhodnutí, zajišťovala styk mezi prezidentem a ministrem národní obrany, zprostředkovávala komunikaci s civilními úřady a veřejností. Vypracovávala návrhy a zprávy vojenského charakteru pro vládu i jiné centrální úřady státu a zajišťovala zabezpečení vojensko-slavnostních akcí při účasti prezidenta republiky.³¹

3.6) Vojenské správní úřady nižší instance

Území republiky tvořily čtyři vojenské obvody, v jejichž čele stála zemská vojenská velitelství, která podléhala nejvyšším vojenským orgánům, prezidentu republiky a ministerstvu národní obrany. Zemská vojenská velitelství sídlila v Praze, Brně, Bratislavě a Užhorodě, ale velitelství v Užhorodě bylo později přesunuto do Košic. V roce 1935 se zřídily nové jednotky, tzv. sbory. Těch se vyskytovalo na území republiky celkově sedm a v čele každého z nich stálo velitelství sboru. Po stránce vojenské se nacházelo v podřízené pozici vůči vojenskému velitelství. Dále hierarchicky zemskému vojenskému velitelství a poté také velitelstvím sborů byly podřízeny velitelství divizí a jim velitelství brigád. Stojí za připomenutí i rozdělení území ČSR na 48 doplňovacích okresních velitelství, která sloužila k doplňování branné moci.³²

3.7) Vojenská justiční služba

Vojenská justiční služba byla vykonávána prostřednictvím vojenských soudů a vojenských prokurátorských úřadů. Nejvyšší instancí v soustavě vojenských soudů byl Nejvyšší vojenský soud v Praze. Jeho působnost se vztahovala na všechny osoby podrobené vojenské trestní soudní pravomoci. Tudíž se týkala

³¹ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 393; Historie, tradice-Pražský hrad. Pražský hrad [online]. Copyright 2020 Pražský hrad [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky-a-hradni-straz/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky/historie-tradice>; Zákon č. 654/1919 Sb., kterým se zřizuje kancelář prezidenta republiky; Zákon č. 121/1920 kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

³² Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 393.

osob v činné vojenské službě, ale i členů četnictva. Jednalo a rozhodovalo se v senátech, který se skládal z předsedy a čtyř radů. Mezi nižší stupně vojenského soudnictví patřily divizní soudy a brigádní soudy. Prvně zmiňované soudy působily jako soudy sborové u soudů první instance. Brigádní soudy disponovaly trestní pravomocí na úrovni okresních soudů. Nejvyšší vojenský soud sídlil v Praze a byl v něm zřízen generální vojenský prokurátor. V soudech druhé instance působili vojenští prokurátoři a v brigádních soudech funkcionáři vojenských prokurátorů. Vojenským trestním zákonům a soudům podléhalo i četnictvo, pro které platil vojenský služební řád. Aktivně službu konající četník měl práva strážce civilní i vojenské a oprávnění použít zbraň. Zakročít mohli i proti osobě vojenského charakteru. Pro usnadnění komunikace mezi armádou a četnictvem byl četnictvu přidělen člen důstojnického sboru armády ČSR. Při vyhlášení válečného stavu měla určitá část četnictva přejít pod vojenské velení k vykonávání polní bezpečnostní služby.³³

3.8) Vojenské školství a vědecké ústavy

Dne 1. listopadu 1921 vznikla Válečná škola, později přejmenovaná na Vysokou školu válečnou. Její počátek je spojen s francouzskou vojenskou misí. Tudíž je patrné, že francouzští důstojníci zastávali v prvopočátcích existence školy učitelské posty. Před založením školy zajišťoval výcvik důstojníků Kurs pro výchovu důstojníků generálního štábu, který byl podřízen 5. oddělení ministerstva národní obrany. Během let 1919-1921 proběhly tři tyto kurzy. Zakládaly se i kurzy jiné povahy i škol. Počítala se k nim Instrukční škola pro pěchotu, jejímž cílem bylo vychovávat personál pro nižší velitelské funkce v pěchotě a vedle toho existovala Instrukční škola pro dělostřelectvo. Obě instituce začaly fungovat roku 1919.³⁴

³³ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 394. Historie četnictva a policie-Policie České republiky. Úvodní strana-Policie České republiky [online]. Copyright 2020 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09MTQ%3D>; Zákon č. 299/1920 Sb., o četnictvu.

³⁴ VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright Vojenský historický ústav Praha [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/vojenske-skolstvi-mezivalecneho-ceskoslovenska/>.

Od roku 1920 pracovalo v Olomouci Velitelství dělostřeleckých škol. V Chebu byla zřízena Ústřední škola pro vzduchoplavectvo a v Pardubicích Ústřední jezdecký ústav, který se roku 1920 přesunul do Hranic na Moravě. V témže roce a městě vznikla dvouletá Vojenská akademie. Pořádal se také Telegrafní kurs a v činnosti byla Vozatajská a Automobilová škola. Ve dvacátých letech 20. století získalo válečné školství pevnou strukturu a organizaci. Vojenské školy se dělily na vysoké, vyšší, střední, nižší a další odvětví představovaly zmíněné kurzy. K vysokému válečnému školství příslušela Vysoká škola válečná a Vysoká intendantská škola. Vysoká škola válečná sloužila k přípravě důstojníků pro vyšší štábní funkce a fungoval při ní kurz pro vyšší velitele. Vysoká intendantská škola cvičila odborníky pro hospodářské zázemí armády. Vyšší školství reprezentovala Vojenská akademie, střední vzdělávací stupeň představovaly školy pro důstojníky v záloze. Pro správné zacházení a využití zbraní různého druhu byla vytvořena specializovaná letecká, pěchotní a dělostřelecká učiliště. V září bylo zřízeno Státní vojenské reformní reálné gymnázium, s cílem vyučovat děti zaměstnanců vojenské správy.³⁵

V rámci vojenské správy došlo k využití i několika vědeckých ústavů. K nejvýznamnějším patřil Vojenský zeměpisný ústav, který se začal budovat v roce 1921, k jeho dokončení došlo o pět let později. Ústav měl za úkol především vyměřovat topografické a kartografické práce. Zcela odlišný úkol vykonával Vojenský technický ústav, jehož náplní práce se stalo využívání přírodních a technických vymožeností ke zlepšení materiální přípravy branné moci. Ústav také pracoval na zdokonalení zbraní a bojových prostředků směřující k výhodnějšímu postavení armády Československé republiky. Za velmi zajímavý vědecký institut lze označit Památník osvobození a jeho dva předchůdce, ze kterých vzešel.³⁶ Jedním z nich byl Památník odboje, který původně zastával funkci poradního sboru při sběru a soustředování písemných a hmotných památek na čs. odboj v období první světové válce. Poté došlo k jeho přeměně na samostatné oddělení ministerstva národní obrany, a nakonec na samostatnou

³⁵ VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright Vojenský historický ústav Praha [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/vojenske-skolstvi-mezivalecneho-ceskoslovenska/>.

³⁶ Karel Straka, Památník osvobození (1929-1939) a jeho předchůdci. Historie a vojenství: časopis Vojenského historického ústavu 58, č. 3, (2009,) s. 32-64.

instituci nazvanou Archiv legií. Druhým ústavem byl Archiv národního osvobození, jehož úkolem se stalo získávání a soustřeďování památek vzniklých před rokem 1914. Ke spojení těchto dvou institutů v Památník osvobození došlo 28. října 1929. Byl vybudován při českém Zemském archivu a plnil úkoly vojenského historického ústavu a vojenského muzea. V čele Památníku osvobození během meziválečného období stál generál Rudolf Medek.³⁷

³⁷ Marek Krejčí, Památník osvobození na vrchu Žižkově. Zprávy Klubu Za starou Prahu č. 2, (1994,) s. 27-32; Jitka Žabloudivá, Petr Hofman, Rudolf Medek. In: Historie a vojenství 43, č. 6 (1994), s. 133-157; Dalibor Vácha, Srdce tak bohaté na život: Rudolf Medek a jeho doba (1890-1940). 1. vydání Praha: Epoque, 2017. 445 s.

4) Období po Mnichovu a v době Protektorátu Čech a Morava

4.1) Události do vzniku Protektorátu Čech a Morava

Velkým zásahem do vývoje vojenské správy a budování obrany proti rostoucí agrese ze strany nacistického Německa bylo přijetí Mnichovské dohody z noci 29. na 30. září 1938. Mnichovská dohoda byla projednána a podepsaná zástupcem Velké Británie, Francie, Itálie a Německa. Vyslancům Československé republiky byly následně pouze představeny požadavky, které se týkaly vyklizení pohraničí, kde žila početná německá menšina. Odstoupení pohraničí se netýkalo pouze Německa, ale První Československá republika měla také postoupit území Polsku a Maďarsku.³⁸

Tento diktát československá vláda přijala a následkem byla ztráta obranyschopnosti státu, protože v pohraničí byla budována opevňovací síť, která spadla do rukou Německa. Celkově bylo odstoupeno 41 596 km²³⁹, což činilo 30% někdejší rozlohy. Na základě popsanych událostí zanikla První Československá republika a dne 19. listopadu 1938 byly přijaty ústavní zákony, které znamenaly vytvoření Česko-Slovenské republiky s autonomní vládou na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Pomyslnou poslední ránou samostatnému státu byl sled dějin v březnu 1939. Počátkem úplného rozkladu se stalo vyhlášení samostatného Slovenského státu ze 14. března 1939. Následně ve dnech 14. - 15. března 1939 obsadila německá armáda o síle 20 až 22 divizí české země a výnosem Adolfa Hitlera z 16. března 1939 vznikl Protektorát Čech a Moravy. V rámci uskutečněných úkonů došlo k totálnímu rozkladu československé armády a ukončení činnosti Ministerstva národní obrany. Avšak v rozmezí let 1939–1945 docházelo k vytváření orgánů vojenské správy a československé armády v exilu.⁴⁰

³⁸ Zdeněk Kárník, *České země v éře první republiky (1918-1938) III-: O přežití a o život (1936-1938)*, Praha, Libri

³⁹ Karel Straka, *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939*, Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2007, *Historie československé armády*, s. 130.

⁴⁰ Karel Straka, *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939*, Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2007, *Historie československé armády*, s. 131; Zákon č. 299/1938 Sb., o autonomii Slovenské krajiny.

Zákon č. 328/1938 Sb., o autonomii Podkarpatské Rusi; Zákon č. 1/1939 Sb., o samostatném Slovenském státě; Pavel Maršálek, *Pod ochrannou hákového kříže nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Praha, Auditorium, 2012, s. 34; Ministerstvo obrany 1918-1989 | Ministerstvo obrany. Ministerstvo

4.2) Počátek vojenské správy v roce 1939, vládní vojsko a jeho struktura

Na začátku nacistické okupace byla vytvořena ze zbytku území Československa tzv. vojenská správa. V rámci ní byla přenesena celá výkonná moc vrchnímu veliteli okupačních vojsk, který je poté přenesl i na své podřízené. Cílem vojenské správy bylo eliminovat hrozbu odporu a zajistit klidný přechod okupovaných území pod civilní okupační správu. K nositelům výkonné moci byly přiděleny civilní správní jednotky. Jednalo se o třístupňovou soustavu. Na pomyslném vrcholu stanuli na úrovni velitelů armádních skupin šéfové civilní správy. Druhý stupeň představovali správní šéfové při velitelství armádních sborů. Na nejnižším stupni byli oberlandráti. Cílem vytvořeného aparátu bylo vykonávat dozor nad činností autonomních úřadů a řídit nižší články okupační správy. Opatření, která vojenská správa vytvořila, se týkala veřejného života, chodu správy a hospodářství. Vojenská správa existovala do 15. dubna 1939 a poté přešla výkonná moc na říšského protektora a zčásti na české úřady.⁴¹

Vládní nařízení 317/1939 Sb., o rozpuštění bývalé česko-slovenské armády zrušilo branný zákon a v návaznosti na přijetí zmíněného vládního nařízení se dospělo ke zrušení československé armády. Likvidace měla být provedena nejpozději do 31. prosince 1939. Avšak Protektorát Čech a Moravy disponoval „nezávislým“ vládním vojskem, jehož existence byla podložena vládním nařízením 216/1939 Sb., jimž se zřizuje vládní vojsko Protektorátu Čechy a Morava.⁴²

Velitelem vládnoucího vojska byl státní prezident, ale správní náležitosti spadaly do oboru působnosti předsedy vlády. Po celou dobu bytí vládního vojska bylo pod kontrolou zmocněnce říšské branné moci u říšského protektora, který měl i velitele vojenského prostoru Čech a Moravy. Ústředním orgánem nového vojska se stal Generální inspektorát vládního vojska, který sídlil v Praze. V čele stanul generální

obraný [online]. Copyright 2021 [cit. 28 .02 .2021]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/historie/ministerstvo-obrany-1918-1989-5316/>

⁴¹ Pavel Maršálek, Protektorát Čechy a Morava státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945, Praha, Karolinum, s. 45-47.

⁴² Zákon č. 317/1939 Sb., o rozpuštění bývalé česko-slovenské armády; Zákon č. 216/1939 Sb., jimž se zřizuje vládní vojsko Protektorátu Čechy a Morava.

inspektor vždy v hodnosti generála, který měl při ruce štáb. S ním v tomto orgánu spolupůsobili dva jeho zástupci, a jim patřila pravomoc řídit oddělení, kterých bylo sedm:

- 1) Oddělení GI se staralo o organizační otázky společně s doplňováním stavů a evidence
- 2) Oddělení GI se zabíralo výcvikovými věcmi a otázkami velení a tvorbou předpisů
- 3) Oddělení GI se stalo osobním oddělením, pod které spadala agenda občanských zaměstnanců.
- 4) Oddělení GI mělo na starost materiální otázky, které se týkaly výstroje, výzbroje, ubytování a dopravy jednotek
- 5) Oddělení GI řešilo zdravotní a veterinární službu
- 6) Oddělení GI rozhodovalo o finančních a intendantních záležitostech
- 7) Oddělení GI bylo právním oddělením

Generálnímu inspektorátu byly podřízeny tři územní inspektoráty, které sídlily v Praze, Brně a Hradci Králové. Územní inspektoráty byly členěny do tří oddělení. První oddělení se staralo o věci organizační, osobní, doplňovací dislokační povahy. Druhé oddělení mělo za úkol řešit otázky týkající se velení, výcviku, školení a výchovy. Poslední oddělení obstarávalo materiální záležitosti. Dále byly ke Generálnímu inspektorátu přiřazeny pomocné úřady jako podatelna, správa budov, telefonní ústředna či knihovna. I přes existenci těchto orgánů měl poslední slovo v otázkách výcviku, výzbroje a využití vládního vojska zmocněnec německé branné moci u úřadu říšského protektora. Z tohoto důvodu bylo velmi obtížné prosadit efektivní a dostatečný výcvik. Avšak i tak bylo zřízeno několik odborných kurzů a učilišť pro vládní vojsko. Mezi učiliště patřilo automobilové učiliště ve Vysokém Mýtě a mezi odborné výcviky například lyžařský výcvik či střelecké soutěže.⁴³

Vojenské soudnictví a příslušnost německých vojenských soudů na území Protektorátu Čech a Moravy bylo ovlivněno nařízením o výkonu vojenských soudnictví v Protektorátu Čech a Moravy z 8. května 1939. Uvedený právní předpis

⁴³ Zákon č. 317/1939 Sb., o rozpuštění bývalé česko-slovenské armády; Zákon č. 216/1939 Sb., jimž se zřizuje vládní vojsko Protektorátu Čechy a Morava; Marek Jindřich, Háchovi Melody Boys kronika českého vládního vojska v Itálii 1944-1945, Cheb, Svět křídél, 2003, s 5-15.

upravil taxativní vypočítání trestních činů, které spáchalo civilní obyvatelstvo Protektorátu. V Praze a Brně byly zřízeny soudy branné moci, které mohly zkoumat trestné činy spadající do jejich kompetence.⁴⁴

4.3) **Vojenská správa v exilu**

První orgán v zahraničí, který za druhé světové války spravoval věci československé armády ve Francii, byla tzv. vojenská správa jako součást Národního výboru československého. V čele vojenské správy stanul náčelník, jemuž příslušely v přenesené působnosti práva a povinnosti Ministerstva národní obrany. Čs. vojenská správa se rozčlenila do tří odborů. První byl vojensko-politický, druhým všeobecně vojenským a poslední odbor se nazýval letecký. Z důvodu porážky armád Francie a Velké Británie nacistickým Německem došlo k likvidaci Národního výboru československého a pochopitelně i československé vojenské správy. Následně bylo 22. července 1940 zřízeno Ministerstvo národní obrany v Londýně.⁴⁵

Nově vzniklý resort záměrně převzal v rámci organizace a kompetencí velké množství elementů předmnichovského Ministerstva národní obrany, protože zahraniční exil na západě chtěl pokračovat v tradicích První Československé republiky. Na druhou stranu bylo nezbytné některé prvky přizpůsobit momentální situaci. Mnohokrát nastala reorganizace a finální forma se vytvořila v roce 1944. V čele stál ministr národní obrany exilové vlády, kterým byl generál Sergej Ingr (02. 09. 1894-17. 06. 1956)⁴⁶, poté státní tajemník, který byl od roku 1944 přejmenován na státního ministra. Ministerstvo se skládalo ze čtyř odborů:

1. Odbor řídil vztah s domovem, spolupráci s ostatními státními orgány a vojenskými misemi v zahraničí.
2. Odbor řešil věci zpravodajské služby
3. Odbor se zabýval problematikou výcviku, organizace a výchovy

⁴⁴ Karel Schelle, Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin, Ostrava, Key publishing, 2010, s. 96-99.

⁴⁵ Ministerstvo obrany 1918-1989 | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright 2021 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/historie/ministerstvo-obrany-1918-1989-5316/>.

⁴⁶ VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright Vojenský historický ústav Praha [cit. 17.06.2020]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/sergej-jan-ingr/>.

4. Odbor se zabíral materiálními a správními záležitostmi, objednávkami a vedení seznamu materiálu určeného pro čs. vojenské jednotky.⁴⁷

K zániku ministerstva národní obrany došlo po jmenování československé vlády v Košicích. Roku 1941 se u ministerstva zřídila Studijní skupina. Jejím úkolem byla příprava materiálu pro mírovou konferenci a řešila činnost čs. armády v zahraničí. Tento pomocný orgán nahradil v roce 1943 Štáb pro vybudování čs. branné moci, jejímž cílem bylo budování nové čs. armády. Nejvyšším činitelem se stal náčelník Štábu pro vybudování čs. branné moci, který byl podřízen Ministerstvu národní obrany. Na podzim 1944 jej nahradilo Hlavní velitelství čs. branné moci, které vypracovávalo plán výstavby povalečné československé armády, řešilo budoucí návrat čs. občanů do vlasti a stíhání válečných zločinců. Činnost Hlavního velitelství skončila vytvořením Ministerstva národní obrany a Hlavního štábu osvobozeného Československa.⁴⁸

⁴⁷ Ministerstvo obrany 1918-1989 | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright 2021 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/historie/ministerstvo-obrany-1918-1989-5316/>.

⁴⁸ Ministerstvo obrany 1918-1989 | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright 2021 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/historie/ministerstvo-obrany-1918-1989-5316/>; Generální štáb 1919-2018 | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright 2021 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/historie/generalni-stab-1919-2013-3849/>.

5) Vojenská správa po obnově Československa

5.1) Události v letech 1945-1989

Druhá světová válka, která skončila v květnu 1945, přinesla veliké změny v Evropě. Definitivní porážka nacistického Německa neznamenal pouze ukončení nejničivějšího konfliktu v historii, ale také velikou změnu v rámci mocensko-politického uspořádání Evropy. Postupně se Evropa dělila na západní demokratickou a východní komunistickou část. Obnovené Československo bylo v přímém středu obou bloků a v letech 1945-1948 se zde rozhořel politický boj o moc. Obnovené Československo vznikalo na základě Košického vládního programu, který například potvrdil Edvarda Beneše ve funkci prezidenta republiky, nebo striktně omezil počet politických stran, které byly všechny součástí vlády. V neposlední řadě naznačil zahraničně-politickou orientaci na Sovětský svaz. Poválečné období je spjaté i se znárodňovacími dekrety a odsunem Němců a části Maďarů. V únoru 1948 vygradoval politický boj komunistické strany a nekomunistických stran, který skončil jednoznačným vítězstvím komunistické strany. Úspěchu se komunisté dočkali především díky přijaté demisi nekomunistických členů vlády prezidentem republiky 20. února 1948. Následně 25. února 1948 Edvard Beneš přijal návrh Klementa Gottwalda na vytvoření nové vlády. Schválená nová ústava z 9. května 1948 změnila demokratické zřízení v lidově demokratické, a tak mohla započnout komunistická diktatura. Změny, které se udály, se samozřejmě týkaly i vojenské správy, kdy byl převzat model Sovětského svazu.⁴⁹

Následná padesátá léta 20. století lze označit za velmi kruté období v našich dějinách. Důvodem byla agresivní a represivní diktatura Komunistické strany Československa. K uvolnění poměrů docházelo v šedesátých letech, ale veškeré snahy utnulo Pražské jaro v roce 1968. V tomto roce přijala komunistická strana svůj akční program, který směřoval k demokratizaci Československa. Avšak Akční program neschvalovala značná část radikálně smýšlejících členů Komunistické strany. Ti žádali Sovětský svaz pomoc zastavit probíhající a plánované změny. Jak je patrné i Sovětský svaz neschvaloval demokratizaci

⁴⁹ Karel Kaplan, Československo v poválečné Evropě, Praha, Karolinum, 2004, s. 9-16; Petr Čornej, České dějiny výpravná historie českých zemí, Brno, B4U, 2012, s. 150-152.

Československa. Z tohoto důvodu vtrhla o půlnoci z 20. srpna na 21. srpna 1968 vojska Varšavské smlouvy na území Československa. Následně byly již uskutečněné změny zrušeny a nastala doba normalizace, která tkvěla v posilnění komunistické strany a převzetí všech postojů a stanovisek Sovětského svazu.⁵⁰

Avšak v osmdesátých letech 20. století došlo k politickým změnám v Sovětském svazu a zároveň mezinárodnímu uvolnění napětí. Zmíněné události signalizovali postupný úpadek komunismu v Evropě. V Československé republice se v roce 1989 proti režimu aktivizovali studenti a lidé všech profesí a zanedlouho započala Sametová revoluce, jejímž výsledkem byl pád komunistického režimu.⁵¹

5.2) vojenská správa po roce 1945

Po druhé světové válce došlo k obnovení ministerstva národní obrany, které se opět stalo nejdůležitějším výkonným orgánem vojenské správy na území obnoveného Československa. V čele resortu znovu stanul ministr, který byl člen vlády. Pro podporu jeho činnosti byl vytvořen politický a vojenský kabinet, avšak velitelskou a vojensko-odbornou působnost vykonával prostřednictvím náčelníka hlavního štábu československé armády. Ministerstvo národní obrany se dělilo na Hlavní štáb československé armády, který se členil na pět oddělení, na velitelství druhů vojsk a na vojenskou správu. Do organizace ministerstva národní obrany dále patřila Hlavní správa výchovy a osvěty a Hlavní správa obranného zpravodajství. Posléze vznikl politický, vojenský kabinet ministra a úřad státního tajemníka. Byly také vytvořeny čtyři vojenské oblasti. Dvě se nacházely v Česku, jedna na Moravě a poslední na Slovensku. Velitelství těchto oblastí se nacházela v Praze, Táboře, Brně a Bratislavě. Po únorovém převratu roku 1948 se československá vojenská správa zcela změnila, protože řídicí roli převzaly orgány Komunistické strany Československa.⁵²

⁵⁰ Petr Čornej, *České dějiny výpravná historie českých zemí*, Brno, B4U, 2012, s. 154-164.

⁵¹ Tamtéž, s. 166-167.

⁵² Jiří Krupička, *Československá vojenská správa v letech 1945-1948*. In: *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR Roč. 44, č. 1 (1994), s. 68-142.

6) Vývoj vojenské správy po roce 1989

6.1) Přechod Československé socialistické republiky, České a Slovenské Federativní republiky na Českou republiku

Po Sametové revoluci bylo nutné provést řadu změn ve veřejné správě, a to včetně vojenské správy a armády, která byla symbolem bývalého režimu. Po konci mocenského postavení komunistické strany byl zapuzen i její dohled nad armádou. Muselo tedy dojít k demokratizaci celého aparátu a změně doktríny ozbrojených sil, která se projevila přechodem armády útočné na armádu obranou. Taktéž bylo nutné vypracovat nový branný zákon a zákon o civilní službě. Došlo i k výměně názvu „Československá lidová armáda“ za název „Československá armáda“. Dne 26. února 1990 došlo k podepsání dohody se Sovětským svazem o odchodu jeho vojsk z území Československa. Pro tento účel byla vytvořena parlamentní komise, která dohlížela na odsun, sledovala řešení technických otázek odsunu, plnění harmonogramu. Také připravovala dohodu o majetkoprávním a finančním vyrovnáním se Sovětským svazem. Dne 1. července 1991 zanikla Varšavská smlouva. Zrušila se velitelství okruhů a armád a místo nich vznikla tři vojenská velitelství. Redukoval se počet vševojskových svazků. V rámci ministerstva obrany a generálního štábu byl opuštěn sovětský systém správ a místo něho se vytvořila soustava sekcí a odborů.⁵³

Další změny přineslo rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky. Na základě tohoto politického rozhodnutí vznikla k 1. lednu 1993 Armáda České republiky. Generální štáb AČR v té době řešil úkoly spojené s rozdělením bývalé federativní armády a vytvářel armádu zabezpečující územní integritu nově vzniklé České republiky, která měla mít formu profesionální armády. Po vstupu do Nato došlo k dalším změnám v rámci vojenské správy a Armády České republiky.⁵⁴

⁵³ Zákon č. 74/1990 Sb., kterým se stanoví nové znění vojenské přísahy a služební přísahy příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sborů nápravné výchovy, upravuje název československé armády, upravuje řádná dovolená vojáků v základní službě a jímž se mění zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti; Michael Kocáb, K ukončení odchodu sovětských vojsk z území ČSFR. (Zpráva komise FS ČSFR pro dohled na odsun sovětských vojsk). In: Mezinárodní vztahy Praha: Ústav mezinárodních vztahů 27, č. 1, (1992,) s. 5-9; Miroslav Tůma, Obranná politika Československé a České republiky (1989-2009). Praha: Ministerstvo obrany ČR - Prezentační a informační centrum MO, 2009, s. 18-27.

⁵⁴ Generální štáb 1919-2018 | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright 2021 [cit. 01.04.2021]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/historie/generalni-stab-1919-2013-3849/>; Eduard Stehlík, Jaroslav Čvančara, Srdce armády, Generální štáb 1919-2009, Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2009, s.

6.2) Ministerstvo obrany

Základem existence ministerstva obrany je článek 79 odst. 1 Ústavy České republiky, který stanoví, že ministerstva a jiné správní úřady lze zřídit a jejich působnost stanovit pouze zákonem.⁵⁵ Tímto zákonem je zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Ministerstvo obrany bylo ustaveno jako ústřední orgán státní správy pro zabezpečování obrany České republiky, řízení Armády České republiky a správu vojenských úřadů. V čele stojí ministr, jenž je členem vlády. Ministrovi je podřízen náčelník Generálního štábu Armády České republiky a Vojenské policie, poté i náměstkové a ředitelé, kteří oplývají pravomocí řídit vnitřní jednotky resortu, jim svěřené. Ministerstvo obrany plní v okruhu své působnosti úkoly, které jsou stanovené v zákonech, nebo v jiných, obecně závazných právních předpisech. Ministerstvo se tedy při své činnosti musí řídit ústavními a ostatními zákony a usneseními vlády. K úkolům Ministerstva obrany patří spolupracovat s jinými státními orgány při vytváření návrhu vojenské obranné politiky státu, připravovat koncepci operační přípravy státního území, řídit vojenské zpravodajství a vojenské obranné zpravodajství, zabezpečovat integritu vzdušného prostoru České republiky a koordinovat vojenský provoz s civilním letovým provozem, organizovat a provádět opatření k mobilizaci Armády České republiky, k vedení evidence občanů podléhajících branné povinnosti a k vedení věcných prostředků, které budou za branné pohotovosti dány pro potřeby Armády České republiky. Taktéž navrhuje důležitá opatření k zajištění obrany státu vládě České republiky, Radě obrany České republiky a prezidentu České republiky a může povolávat občany České republiky k plnění branné povinnosti. Další pravomocí je koordinace činností ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob nezbytných pro obranu státu při přípravě k obraně. Ministerstvo obrany díky evropským

84; Zákon č. 541/1992 Sb., o dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republikou a Slovenskou republikou a jeho přechodu na Českou republiku a Slovenskou republiku.

⁵⁵ Jednání a dokumenty | Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Copyright 2021 [cit. 23.05.2021] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=2&r=1969>.

bezpečnostním strukturám organizuje součinnost s armádami jiných států. Vykonává státní dozor nad radiační ochranou ve vojenských objektech.⁵⁶

Ve výsledku tedy ministerstvo obrany studuje společenskou problematiku v okruhu své působnosti, rozebírá zjištěné výsledky a provádí opatření k řešení momentálních otázek. Musí vytvářet koncepce rozmachu svých odvětví a řešení důležitých problémů, které je nutné předat vládě České republiky. Pro vhodné sestavení státního rozpočtu musí ministerstvo za pověřené odvětví předat podklady. U zkoumaného resortu je nutné jej vnitřně uspořádat do několika útvarů. První z nich jsou samostatné odbory, které jsou přímo podřízeny ministru obrany:

1. Kabinet Ministra obrany – je určen k podpoře ministra a vyhotovení protokolu
2. Kancelář Ministra obrany – vyřizuje administrativní podporu a korespondenci, slučuje vládní a parlamentní agendu
3. Odbor bezpečnosti Ministerstva obrany – sleduje bezpečnost komunikačních a informačních systémů, kybernetickou bezpečnost, fyzickou průmyslovou bezpečnost, také se zabývá personální bezpečností a rozvojem ochrany utajovaných informací
4. Odbor interního auditu a inspekce – posluhuje k internímu auditu, inspekci vojsk, ekonomické inspekci, podpoře zvláštních úkolů, metodice a analýz
5. Odbor komunikace Ministerstva obrany – řeší tiskové záležitosti a vztah s veřejností

Následně se Ministerstvo obrany dělí na sekce:

- I. Sekce právní a investiční Ministerstva obrany – zaměřuje se na legislativní a právní činnost, právní zastupování, stavební práce, nemovitou infrastrukturu a nabývání movitého majetku
- II. Sekce průmyslové spolupráce Ministerstva obrany – zabývá se průmyslovou spoluprací a zahraniční průmyslovou spoluprací
- III. Sekce ekonomická Ministerstva obrany – plní úkoly v rámci financování a finanční kontroly, rozpočtu, rozpočtové politiky a účetnictví

⁵⁶ Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

- IV. Sekce nakládání s majetkem Ministerstva obrany – slouží ke správě majetku, ochraně územních zájmů a státního odborného dozoru, k nakládání s nepotřebným majetkem a k vymáhání pohledávek
- V. Sekce obranné politiky a strategie Ministerstva obrany – zabývá se obrannou politikou, strategickým rozvojem a zahraničními pracovišti
- VI. Sekce správy a řízení organizace Ministerstva obrany – řídí organizace, dotace a jejich kontrolu, zaměřuje se na péči o veterány a na dohled nad vojenským letectvím
- VII. Sekce státního tajemníka Ministerstva obrany – zaměstnává ji řízení státní služby, lidských zdrojů, platové politiky a sociálního zabezpečení
- VIII. Sekce vyzbrojování a akvizic Ministerstva obrany – zaobírá se vyzbrojováním pozemních sil, komunikační a informačních systémů, vyzbrojováním vzdušných sil a logistikou, centrálními běžnými výdaji⁵⁷

6.3) Generální štáb armády České republiky

Jak již bylo zmíněno, Generální štáb Armády České republiky je součástí ministerstva obrany. Avšak je jeho samostatnou vojensko-správní a řídicí jednotkou. V čele Generálního štábu Armády České republiky je náčelník Generálního štábu Armády České republiky, který má vždy hodnost armádního generála. Náčelník Generálního štábu je jmenován prezidentem na základě návrhu vlády. Prezident ho může také na návrh vlády odvolat. Náčelník Generálního štábu je podřízen ministrovi obrany. K dalším členům velení patří tři zástupci náčelníka v hodnostech generálporučíka nebo generálmajora a posledním článkem je vrchní praporčík. Generální štáb Armády České republiky je tedy odpovědný za budování, rozvoj a přípravu Armády České republiky, zabezpečuje strategické řízení a operační velení, zajišťuje koncepční práce, plánování a rozvoj sil, také se podílí na státní správě. Taktéž vypracovává doktríny, předpisy, manuály a koordinuje a diriguje použití Armády České republiky při uskutečnění stanovených cílů. Ona výstavba Armády České republiky směřuje nejen k individuální obraně České republiky, ale po vstupu do NATO i ke kolektivní

⁵⁷ Ministerstvo obrany | Struktura | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright 2021 [cit. 07.06.2021]. Dostupné z: <https://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=587>.

obraně. Stanovené úkoly jsou v souladu s nároky Vojenské strategie České republiky a s mezinárodními závazky.⁵⁸

Generální štáb Armády České republiky se člení na několik organizačních jednotek:

1. Kancelář náčelníka Generálního štábu – zabezpečuje administrativní činnost týkající se velení Generálního štábu Armády České republiky, Velitelství Pozemních sil a Velitelství Vzdušných sil Armády České republiky
2. Ředitelství speciálních sil – poskytuje síly k vedení speciálních operací na obranu České republiky a jejich zájmů, také koordinuje plánování, řízení a podporu speciálních operací Armády České republiky
3. Agentura personalistiky Armády České republiky – plní úkoly personalistiky a humanitních služeb v ozbrojených složkách České republiky
4. Finanční správa Armády České republiky – je to ekonomický orgán, který zajišťuje podporu finančního řízení a finančního zabezpečení organizačních jednotek Generálního štábu Armády České republiky
5. Posádkové velitelství Praha – zabezpečuje chod posádkové služby hlavního města České republiky, celoposádkové akce za účasti vojsk a řeší jiné posádkové záležitosti
6. Ředitelství zahraničních aktivit – zajišťuje řešení otázek spojených se zahraničními vztahy, které vyplývají z členství České republiky v NATO
7. Centrum ochrany proti zbraním hromadného ničení – je mezinárodní vojenskou organizací NATO, jehož náplní je ochrana proti zbraním hromadného ničení
8. Mnohonárodní centrum pro koordinaci logistiky – slouží k zabezpečení efektivní logistické podpory pro operace NATO
9. Sekce rozvoje sil Ministerstva obrany – Odpovídá za koncepční činnosti, odborné a metodické řízení systému velení a řízení, koordinuje proces udržení a rozvoje schopností Armády České republiky
10. Sekce plánování schopností Ministerstva obrany – odpovídá za tvorbu Obranné strategie České republiky

⁵⁸ Generální štáb 1919-2019 | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright 2021 [cit. 17.06.2021]. Dostupné z: <https://www.acr.army.cz/struktura/historie/generalni-stab/generalni-stab-1919---2019-216104/Zakon> č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky.

11. Sekce logistiky Ministerstva obrany – uskutečňuje koncepční a kontrolní činnost a metodické řízení v oblasti logistiky
12. Sekce komunikačních a informačních systémů Ministerstva obrany – odpovídá za koncepční a kontrolní činnosti a za metodické řízení v oblasti komunikačních a informačních systémů
13. Sekce vojenského zdravotnictví Ministerstva obrany – provádí koncepční a kontrolní činnosti a metodické řízení v oblasti vojenského zdravotnictví
14. Inspektorát náčelníka Generálního štábu – vykonává vnitřní kontrolu
15. Velitelství pro operace – odpovídá za plánování, nasazení, řízení a zabezpečení sil a prostředků Armády České republiky pro plánované operace
16. Velitelství pozemních sil – zajišťuje taktickou úroveň velení, řízení, plánuje a organizuje přípravu sil a prostředku
17. Velitelství vzdušných sil Armády České republiky – zabezpečuje suverenitu a obranu vzdušného prostoru České republiky
18. Velitelství kybernetických sil a informačních operací – napomáhá k bezpečnosti v kybernetickém prostoru a informačním prostředí
19. Velitelství teritoria – odpovídá za zabezpečení působností Krajských vojenských velitelství vůči subjektům státní správy a samosprávy, zajišťuje činnosti spojené s výkonem státní správy.⁵⁹

6.4) Vojenské správní orgány nižší instance

Na základě zákona č. 585/2004 se zřídilo čtrnáct krajských vojenských velitelství jako vojenské správní úřady, v jejichž čele stojí ředitel, který je zároveň vojákem z povolání a je přímo podřízen určenému organizačnímu útvaru ministerstva obrany. Rovněž je členem bezpečnostní rady kraje a povodňové komise kraje. Úkolem těchto úřadů je výkon vojensko-správních činností prvního stupně a záležitostí ohledně obrany státu v jimi vymezeném územním obvodu branným zákonem. V tomto ohledu převzaly úřady působnost územních vojenských správ. Do organizační struktury krajského vojenského velitelství náleží,

⁵⁹ Struktura | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright 2021 [cit. 17.06.2021]. Dostupné z: https://www.acr.army.cz/_struktura/default.htm.

kromě ředitele, velení, operační oddělení, oddělení podpory, oddělení obranných příprav, oddělení odvodního řízení.⁶⁰

Do jejich působnosti tedy spadá zabezpečení mobilizace a přípravy na krajské úrovni, přičemž spolupracuje s územními orgány státní správy a samosprávy. Poté chystá a koná doplňování ozbrojených sil ČR mobilizačními zálohami, zaručuje péči o vojenské veterány, vojenské důchodce, podporuje činnosti vojenských zájmových sdružení. Posléze vede evidenci vojáků v záloze s trvalým pobytem v daném územním obvodu, uskutečňuje výcvik vojáků v aktivní záloze a zařazuje je do jednotek ozbrojených sil České republiky, následně je i povolává k výkonu vojenské činné služby a vyplácí jejich finanční záležitosti. S podporou vojenských útvarů Armády ČR a jednotkami Integrovaných záchranných složek eliminuje nevojenské ohrožení.⁶¹

Do soustavy správních vojenských úřadů se řadí i vojenské újezdy. Vojenský újezd je vymezená část území státu určená k zajišťování obrany státu a k výcviku ozbrojených sil. Újezd tvoří územní správní jednotku, která je součástí okresu nebo kraje. Státní správu na území újezdu vykonává správní úřad s názvem újezdni úřad. Újezdni úřad je současně vojenským orgánem, který plní úkoly při zajišťování obrany státu. Je podřízen Ministerstvu obrany. V čele újezdního úřadu je přednosta, kterým je voják z povolání v hodnosti podplukovníka. O jeho služebním zařazení rozhoduje ministr obrany. Kromě přednosta působí na újezdním úřadu odborný rada, jenž je zástupcem přednosta, poté odborní referenti a další úřední osoby. Újezdni úřad zajišťuje podmínky pro výcvik ozbrojených sil, správu účelových komunikací, kooperaci s jinými orgány státní správy, územní plán újezdu, péči o trvalé označení územních hranic újezdu, stanovení místní a přechodné úpravy provozu na účelových komunikacích. Taktéž koordinuje využívání území újezdu k vojenské a hospodářské činnosti, povoluje vstup na území újezdu, určuje režimové a bezpečnostní opatření

⁶⁰ Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon) ; Krajské vojenské velitelství, Ústí nad Labem [online]. Copyright 2021 Krajské vojenské velitelství [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <http://www.kvvusti.army.cz/hlavni-ukoly>.

⁶¹ Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon) ; Krajské vojenské velitelství Ústí nad Labem [online]. Copyright 2021 Krajské vojenské velitelství [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <http://www.kvvusti.army.cz/hlavni-ukoly>.

na území újezdu a zabezpečuje kontrolu. V neposlední řadě projednává přestupky na úseku obrany, které souvisí s narušením stavu ochrany a vstupem do vojenského objektu.⁶²

6.5) Prezident České republiky a Vojenská kancelář prezidenta republiky

Vrchním velitelem ozbrojených sil v ČR je prezident, který v rámci své kompetence může ještě také jmenovat a povyšovat generály. Pro plnění těchto pravomocí kooperuje prezident s Vojenskou kanceláří prezidenta republiky. Je to vojenský útvar ozbrojených sil České republiky. Vojenská kancelář uskutečňuje funkce, které souvisejí s výkonem pravomocí prezidenta republiky a úkoly související s řízením Hradní stráže. V rámci svého působení se Vojenská kancelář musí řídit Ústavou a zákony České republiky, rozkazy a nařízeními prezidenta republiky a Organizačním řádem Vojenské kanceláře schváleným prezidentem republiky. Aktivita je ovlivněna i vojenskými řády a předpisy, rozkazy a nařízeními ministra obrany České republiky. Je členěna na dva úseky. V čele Vojenské kanceláře stojí náčelník, jmenovaný a odvolávaný prezidentem republiky, jemuž je též podřízen. Náčelník Vojenské kanceláře ustanovuje do funkcí příslušníky Vojenské kanceláře a jmenuje a odvolává velitele Hradní stráže.⁶³

Vojenská kancelář zajišťuje úkoly související s řízením Hradní stráže, administrativní činností, organizačním zaručením návštěv vojenských představitelů a návštěv prezidenta republiky u jednotek a zařízení Armády České republiky, zpracováním návrhů rozkazů prezidenta republiky, nebo návrhů dopisů odesílaných prezidentem z pozice vrchního velitele ozbrojených sil. Posléze zabezpečuje funkce, s ústavní pravomocí prezidenta republiky jmenovat generály, rektory a profesory vysokých vojenských škol, propůjčovat a udělovat státní vyznamenání, udělovat amnestie, promíjet či zmírňovat tresty ve vztahu k příslušníkům

⁶² Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky.

⁶³ Zákon č. 114/1993., o Kanceláři prezidenta republiky; Zákon č. 224/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ozbrojených silách České republiky a zákona o zajišťování obrany České republiky; Vojenská- kancelář- prezidenta-republiky-působnost. Pražský hrad [online]. Copyright 2021 Pražský hrad [cit. 01.04.2021]. Dostupné z: [https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky-pusobnost](https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky-a-hradni-straz/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky/pusobnost).

ozbrojených sil České republiky. Také provádí činnosti prezidenta republiky jako vrchního velitele ozbrojených sil.⁶⁴

6.6) Vojenské školství a výzkum

Na začátku 21. století se uskutečnila reforma ozbrojených sil České republiky. Změny se týkaly i vojenského školství, které prošlo značnou transformací. Hlavním záměrem bylo vytvořit jednodušší soustavu vojenského školství, které by odpovídalo modelům existujícím v západní Evropě. Tudiž se sledovalo zvýšení efektivnosti vojenského vzdělávacího systému, které směřovalo k větší a lepší profesionalizaci Armády České republiky.⁶⁵

Na pomyslné nejvyšší pozici v žebříčku vojenského vzdělávání je Univerzita obrany, která vznikla sloučením Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově, Vojenské akademie v Brně a Vojenské lékařské akademie Jana Evangelisty Purkyně v Hradci Králové. Zánikem těchto vysokých škol se přesunuly práva a povinnosti na Univerzitu obrany. Její hlavní sídlo je v Brně. Člení se na Fakultu vojenského leadershipu a vojenských technologií, které se nachází v Brně, a na Fakultu vojenského zdravotnictví se sídlem v Hradci Králové. Dále ji tvoří Ústav ochrany proti zbraním hromadného ničení ve Vyškově a centra bezpečnostních a vojensko-strategických studií, jazykového vzdělávání, tělesné výchovy a sportu. Vliv na vzdělávání má i Katedra vojenské tělovýchovy, která je součástí Univerzity Karlovy. Lze ji nalézt i pod jiným názvem – Vojenský obor při FTVS UK Praha.⁶⁶

Hierarchicky nižší školní institut je Vojenská střední škola a Vyšší odborná škola Ministerstva obrany v Moravské Třebové. Umožňuje dosáhnout střední odborné vzdělání ukončené maturitní zkouškou a vyšší odborné vzdělání. Současně

⁶⁴ Zákon č. 114/1993., o Kanceláři prezidenta republiky; Zákon č. 224/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ozbrojených silách České republiky a zákona o zajišťování obrany České republiky; Vojenská-kancelář-prezidenta-republiky-působnost. Pražský hrad [online]. Copyright © 2021 Pražský hrad [cit. 01.04.2021]. Dostupné z: [https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky/pusobnost](https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky-a-hradni-straz/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky/pusobnost).

⁶⁵ Zákon č. 214/2004, o zřízení Univerzity obrany.

⁶⁶ Univerzita obrany-struktura [online]. Copyright 2021 Univerzita obrany [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <https://www.unob.cz/struktura/Stranky/default.aspx>; Vojenský obor-uvodni strana-historie [online]. Copyright 2021 Vojenský obor [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <http://www.vojenskyobor.cz/uvodni-strana/historie/>.

připravuje studenty pro možné studium na vysokých vojenských školách. Absolventi mají možnost studovat na všech fakultách Univerzity obrany, nebo jsou přímo zařazováni k vojenským útvarům a zařízením. Pro organizaci a provádění základní, odborné a speciální přípravy, kariérového vojenského vzdělávání, výcviku vojenských profesionálů a příslušníků Aktivní zálohy Armády České republiky slouží Velitelství výcviku – Vojenská Akademie. Organizuje tedy vojenské účelové kurzy.⁶⁷

Nezbytnou složkou pro jakékoliv odvětví státní správy je výzkum a vývoj, který posouvá úroveň armády výše. Pro tento úkol byl vytvořen Vojenský výzkumný ústav a Vojenský technický ústav. Vojenský výzkumný ústav byl založen zakládací listinou Ministerstva obrany ČR ze dne 29. srpna 2012 pro zajištění obrany a bezpečnosti státu. Provádí základní výzkum a aplikovaný výzkum, řídí vývoj a inovace vojenské techniky a materiálu, zabezpečuje zkoušky vojenské techniky a odborná školení specialistů v oborech: chemické, biologické a radiační ochrany, elektronického boje a maskování, a materiálového inženýrství. Vojenský technický ústav je určen k výzkumu operačního použití vojsk, nových zbraňových systémů, munice, výzbroje a zařízení vzdušných i pozemních sil, k aplikovanému výzkumu metod biomedicínského inženýrství při sledování fyziologických reakcí a oční aktivity na zátěž v systému člověk-stroj.⁶⁸

⁶⁷ Vojenské školy [online]. Copyright 2021 Univerzita obrany [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <https://www.vojenskaskola.cz/Stranky/Default.aspx>; Velitelství výcviku – Vojenská akademie [online]. Copyright 2021 Univerzita obrany [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <https://www.vavyskov.cz/content/o-nas>.

⁶⁸ Vojenský výzkumný ústav [online]. Copyright 2021 Univerzita obrany [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <https://www.vvubrno.cz/soucasnost/>; Vojenský technický ústav-schopnosti-vyzkum-vyvoj [online]. Copyright 2021 Univerzita obrany [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <https://www.vtusp.cz/schopnosti/vyzkum-a-vyvoj/>.

6.7) Vojské soudnictví

Se vznikem samostatné České republiky se naplnil osud vojenské justice. Avšak z toho nevyplývá, že vojenské záležitosti nejsou řešeny určitými soudními orgány. K likvidaci vojenských soudů napomohl ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, to tedy znamená, že ústava nedovoluje zřízení polních nebo vojenských soudů ani v době válečného stavu. Určitá působnost vojenských soudů přešla na běžné okresní a krajské soudy. Tedy v okresních a krajských soudech se soustředil okruh vojenských záležitostí, které mohou řešit pouze specializovaní samosoudci nebo senáty. U specializovaných soudců a přísedících je nutné získat vyšší stupeň znalostí o vojenské problematice. Při spáchání trestného činu vojákem Armády České republiky jej bude posuzovat vždy soud, který má místní a věcnou působnost v okruhu bydliště a pracoviště konkrétního vojáka. Zajímavá situace nastává v době branné pohotovosti státu, kdy vznikají a působí vyšší a nižší polní státní zastupitelství na základě zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství. Polní státní zastupitelství mají charakter dočasných orgánů, který je určen existencí branné pohotovosti státu. Polní státní zastupitelství disponují celostátní územní působností k vojákům nebo válečným zajatcům. Náleží jim i zvláštní působnost na území fronty vůči civilnímu obyvatelstvu. Působnost se tedy vztahuje na vojáky, válečné zajatce a civilisty na území válečných operací.⁶⁹

⁶⁹ Zdeněk Koudelka, Vojenská justice v ČR, Vojenské rozhledy 2/2009, Praha: Ministerstvo obrany ČR-PIC MO. 2009. roč. XVIII., č. 2. S. 174; Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky; Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

7) Komparace vojenské správy První Československé republiky a České republiky

7.1) Ministerstvo obrany

Jedním z prvních a společných aspektů Ministerstev obrany ve sledovaném období byla vrchní pozice v rámci vojenské správy, řízení armády, vedení správních úřadů a plnění státních úkolů týkajících se zabezpečení obrany státu. V čele resortů vždy stanul ministr jako člen vlády, kterému byl podřízen náčelník Hlavního štábu čs. branné moci či následně náčelník Generálního štábu Armády České republiky. Zcela zjevným společným rysem je podmíněnost existencí na základě právních předpisů. Na stejném principu, ale zcela v jiném měřítku a s jiným významem se rozdělil orgán na nespočet částí. V době moderní České republiky je úřad členěn na více segmentů z důvodu větší komplexnosti rozšířené úkolů a povinností nejen vojenské správy, ale celé veřejné správy.

Ministerstvo národní obrany se tedy skládalo pouze z prezidia a tří jeho oddělení. Následně existovalo šest sekcí, které se staraly o základní potřeby resortu. Naopak, jak bylo zmíněno, Ministerstvo obrany je rozšířenější z potřeby rozložit a usnadnit plnění většího množství úkolů, které spadají do jeho pravomocí. Oproti staršímu, skoro stejnojmennému orgánu se jeho mladší následovník dělí na pět samostatných odborů a osm sekcí.

Největší rozdíly lze najít v začátcích svých existencí, které vytvořily a ovlivnily historické události. Ministerstvo národní obrany muselo řešit záležitosti, které souvisely s návratem legií a vytvoření regulérní armády První Československé republiky. Na druhou stranu se Ministerstvo obrany se potýkalo s činnostmi zaobírajícími se přechodem komunistického vojenského systému na zcela nový systém a profesionalizaci armády. Velká diference mezi těmito sledovanými resorty je fakt, že novodobé Ministerstvo obrany se musí zabírat otázkami Evropské bezpečnostní a obranné politiky, jelikož je Česká republika členem Evropské unie a Severoatlantické aliance.

7.2) Generální štáb

Nejdůležitější činnost v rámci řízení armády vždy vykonává její hlavní štáb a nebylo tomu jinak za dob První Československé republiky, a ani dnes, kdy hlavní armádní štáb stále vykonává svou funkci. Mezi studovanými subjekty lze nalézt podobnosti i rozdíly.

Hlavní štáb československé branné moci byl součástí Ministerstva národní obrany. Také Generální štáb Armády České republiky funguje pod záštitou Ministerstva obrany. V čele obou objektů nalezneme vždy náčelníka s hodností armádního generála. Tuto pozici vždy obsazoval vrchní velitel, kterým byl a je prezident republiky. Náčelník hlavního štábu československé branné moci zastupoval podnáčelník a I. a II. zástupce. Naopak Náčelník Generálního štábu Armády České republiky má k dispozici při výkonu své činnosti tři zástupce. Velikou podobností je zodpovědnost za budování, rozvoj a přípravu armády a připravenost obrany státu, dále rozhodování ohledně využití armády a plánování rozvoje sil. K tomu slouží různé směrnice, předpisy a manuály, které oba subjekty hojně využívaly.

Největší rozdíly najdeme díky politické situaci, která je určuje. Hlavní štáb československé branné moci byl velmi ovlivněn tzv. francouzskou vojenskou misí, jelikož působila při ministerstvu národní obrany a její představitelé byli až do roku 1925 v čele hlavního štábu. Na druhou stranu Hlavní štáb Armády České republiky se díky svému vstupu do Nato musí zabývat kolektivní obranou a přizpůsobit tak armádní doktrínu, která musí být v souladu se stanovenou vojenskou strategií a mezinárodními závazky.

Dále diferencí mezi studovanými subjekty je odlišná struktura, ze kterých se skládá. Hlavní štáb československé branné moci byl rozvětven na oddělení organizační, zpravodajské, operační, etapní, školské a výcvikové. Naopak Generální štáb Armády České republiky se člení na devatenáct organizačních jednotek. K nim patří například Kancelář náčelníka Generálního štábu, Finanční správa Armády České republiky nebo Sekce logistiky Ministerstva obrany. Důvodem rozsáhlejší struktury je komplexnost a rozšířenost úkolů vojenské správy v moderní době, která je daná i profesionalizací Armády České republiky.

7.3) Vojské správny orgány nižší instance

Vcelku značný rozdíl lze nalézt v rámci vojenských správních orgánů nižší instance. První Československá republika byla rozdělena na čtyři vojenské obvody. V čele v nich se ustanovila zemská vojenská velitelství, jež se řídila rozhodnutími například ministerstvem obrany či prezidenta republiky. Následně se zřídily velitelské sbory, kterých se nacházelo na území sedm a vyskytovaly se v podřízené pozici vůči zemským vojenským velitelstvím. Dále byla založena velitelství divizí a velitelství brigád. Celé území Československé republiky bylo rozděleno do 48 doplňovacích okresních velitelství.

Naopak Česká republika je na základě zákona č. 585/2004 rozčleněna na čtrnáct krajských vojenských velitelství, v jejichž čele stojí voják z povolání v pozici ředitele. Zmíněný správní orgán je podřízen ministerstvu obrany. Oproti zemským vojenským velitelstvím disponují větší pravomocí a také musí plnit rozsáhlejší spektrum úkolů. Moderní vojenská správa není tak rozsáhlá. Důvodem je velikost území, na kterém musí vojenské útvary působit. Jak je patrné, velikost České republiky nedosahuje rozsáhlosti První Československé republiky. Dalším důvodem je profesionalizace Armády České republiky, čímž došlo k minimalizaci počtu aktivních členů vojenských útvarů.

Dále do moderní soustavy vojenských správních úřadů od předešlého sledovaného subjektu patří vojenské újezdy. Jedná se o vymezenou část území, která je určena k zajišťování obrany a k výcviku ozbrojených jednotek. Vojenský újezd je součástí okresu či kraje. Státní správu na území újezdu vykonává správní úřad s názvem újezdni úřad. Újezdni úřad je současně vojenským orgánem, který plní úkoly při zajišťování obrany státu.

7.4) Prezident a Vojenská kancelář prezidenta republiky

Nejmenší rozpor v rámci sledovaných jednotlivých složek vojenské správy lze rozpoznat v kompetencích a působnosti prezidenta republiky a Vojenské kanceláře prezidenta republiky.

Společným hlediskem je postavení prezidenta republiky, jako vrchního velitele československé branné moci a nyní také vrchním velitelem ozbrojených sil České

republiky. K výkonu svých pravomocí měl prezident vždy k výpomoci Kancelář prezidenta republiky, která byla založena v roce 1919 a působí i v dnešní době. Kompetence a úkoly se během existence pomocného orgánu prezidenta republiky příliš nezměnily. Například stále zajišťuje úkoly související s řízením Hradní stráže, administrativní činností, organizačním zaručením návštěv vojenských představitelů nebo připravovala formálně a věcně rozhodnutí. Vypracovává návrhy a zprávy vojenského charakteru pro vládu i jiné úřady.

Nepatrnými odlišnostmi je název instituce a způsob jmenování vedoucího Vojenské kanceláře prezidenta republiky. Během existence Československé republiky stanul vždy v čele přednosta, vyšší důstojník. Jmenoval ho prezident republiky na návrh ministra Ministerstva národní obrany. Naopak v dnešní době v je v čele tohoto pomocného orgánu náčelník, který také pochází z řad důstojnického sboru, ale jmenuje ho pouze prezident republiky, aniž by bylo zapotřebí návrhu ze strany Ministerstva obrany.

7.5) Vojenské školství a výzkum

Nezbytnou součástí zlepšení efektivnosti každého odvětví je vzdělávací systém, který byl a je velmi důležitý i v rámci vojenství. Organizace a význam školství celkově prošel značnou obměnou a je nepochybné, že i forma vojenského školství se ve větším měřítku změnila.

Hlavním rozdílem je, že na počátku 21. století došlo k vytvoření jednodušší soustavy vojenského školství, které odpovídá moderním modelům existujícím v západní Evropě. Avšak i během existence První Československé republiky byla organizace ovlivněna západem, a to především Francií prostřednictvím Francouzské mise.

Během bytí První Československé republiky existovalo mnoho škol a ústavů, které měly různá zaměření. Vojenské školy se dělily na vysoké, vyšší, střední, nižší a další odvětví představovaly kurzy. Patřilo k nim například Velitelství dělostřeleckých škol, Ústřední škola pro vzduchoplavectvo nebo Ústřední jezdecký ústav. Nyní fungují pouze Vojenská střední škola, Vyšší odborná škola a Vojenská akademie, které pořádají vzdělávací kurzy a slouží i jako příprava

pro studium na Univerzitě obrany nacházející se v Brně. Jedná se o jedinou vysokou školu v České republice, jenž je zaměřena na vysokoškolské armádní vzdělání. Univerzita obrany v tomto směru navazovala na vysoké válečné školství za První Československé republiky, kterou zprostředkovávala Vysoká válečná škola a Vysoká intendantská škola.

V rámci výzkumu a vývoje na poli vojenství došlo k jistým změnám. V době existence prvního samostatného československého státu patřil k nejdůležitějším vědeckým ústavům Vojenský zeměpisný ústav a Vojenský technický ústav. Vyměřoval topografické a kartografické práce. Zcela odlišný úkol vykonával Vojenský technický ústav, jehož náplní práce se stalo využívání přírodních a technických vymožeností ke zlepšení materiální přípravy branné moci. Pracoval také na zdokonalení zbraní a bojových prostředků směřujících k výhodnějšímu postavení armády Československé republiky.

V dnešní době funguje Vojenský výzkumný ústav, který například provádí základní výzkum a aplikovaný výzkum, řídí vývoj a inovace vojenské techniky a materiálu, zabezpečuje zkoušky vojenské techniky a odborná školení specialistů v oborech. Nadále státní správa také využívá služeb Vojenského technického ústavu, který navazuje na svého předchůdce v záležitostech operačního použití vojsk, nových zbraňových systémů, munice, výzbroje a zařízení vzdušných i pozemních sil, k aplikovanému výzkumu metod biomedicínského inženýrství při sledování fyziologických reakcí a oční aktivity na zátěž v systému člověk-stroj.

7.6) Vojenské soudnictví

Nejviditelnějším rozdílem v rámci komparace jsou uskutečněné změny, opuštění a likvidace konceptu vojenské justiční služby. V době První Československé republiky fungovalo vojenské soudnictví prostřednictvím soustavy vojenských soudů a vojenských prokurátorských úřadů. V čele hierarchického uspořádání vojenských soudů stanul Nejvyšší vojenský soud v Praze. Mezi nižší stupně patřily divizní soudy a brigádní soudy.

Naopak společně s vytvořením samostatné České republiky byla samostatná vojenská justice již nepotřebná. Na základě ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, se pojetí soudního systému z velké části přeměnilo. Již nemůžou existovat vojenské soudy, a proto se jejich působnost, oproti prvnímu zkoumanému období, delegovala na okresní a krajské soudy. Avšak je nutné, aby u těchto soudních subjektů kooperovali specializovaní samosoudci nebo senáty s vyšší znalostí vojenské problematiky. Jeden z důvodů, proč došlo k tomuto kroku, lze spatřit v profesionalizaci armády, kdy se počet členů armády rapidně zredukoval. Tudiž již nemohlo docházet k stejnému počtu vojenských soudních jednání, jako v letech minulých. Nabídl se šance omezit rozšířenost soudního systému a přeměřovat úkoly vojenské justiční služby na zmíněné okresní a krajské soudy.

8) Závěr

Cílem této Bakalářské práce bylo v souladu se zadáním přehledně, rozsáhle a kompaktně popsat vývoj a strukturu vojenské správy první Československé republiky a České republiky po roce 1993. Následně byly porovnány jednotlivé složky vojenské správy v rámci v těchto dvou sledovaných časových úseků. Z důvodu kontinuity a pochopení složitosti práce bylo zapotřebí také v menším měřítku vylíčit rozvoj vojenské správy v mezidobí, tedy v letech 1938-1992. Konkrétně se analyzovaly součásti, hlediska a funkce sledovaných subjektů. Jisté části práce se zabírají historickými a politickými událostmi a rozhodnutími, která jsou její nezbytnou součástí. Z důvodu úzké spojitosti historického kontextu s rozvojem vojenské správy.

K dosažení cíle bylo nutné nalézt a pracovat s dostatečným množstvím odborné literatury, elektronických zdrojů, právních předpisů. Na základě využitých zdrojů byl analyzován nejen vývoj a konkrétní struktura sledovaných subjektů, ale také byly nalezeny podobnosti a rozdíly mezi nimi, a v rámci samostatné kapitoly porovnány a vysvětleny.

Je patrné, že vojenská správa současné České republiky je komplexnější a mnohem rozsáhlejší než v době existence první meziválečné Československé republiky. Tato změna je určena celkově větší odborností a rozšířeností celé státní správy v moderní době a profesionalizací armády České republiky, která se v mnoha směrech liší od podoby armády Československé republiky. Přestože armáda je v dnešní době kvantitativně mnohem menší, její profesionalita a flexibilita jsou na mnohem vyšší úrovni. Vzhledem k této formě armády bylo zapotřebí přetvořit vojenskou správu do modernější podoby. Dospěl jsem k názoru, že struktura vojenská správy a konkrétní organizace armády v dané době mají velký vliv na vnímání celého státu jeho spojenci a jsou nesmírně důležité pro ochranu státu, či společenství států, jako je například Evropská unie za konkrétních okolností. V budoucnosti lze očekávat určité úpravy v právní legislativě a formě vojenské správy, protože státní sektor se velmi často mění. Taktéž význam armády České republiky může vzrůst kvůli válečné situaci

na Ukrajině, která bude mít dalekosáhlé následky nejen pro válčící strany, ale také pro celou Evropu.

Výsledná práce může sloužit jako teoretická studijní příručka pro jiné studenty, nebo dokonce posloužit zájemcům o sledovanou problematiku z řad širší veřejnosti díky své přístupnosti v elektronické podobě. Nejsem si vědom, že by historický vývoj vojenské správy byl často zvoleným tématem odborných publikací. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl motiv práce rozvíjet ve vyšším typu kvalifikační práce, při které budu používat i dostupné archivní fondy, které jsem při vypracování bakalářské práce v předkládané formě nevyužil. Avšak pro hlubší odbornost budoucí práce či publikace je nutné s nimi pracovat.

9) Seznam zdrojů

9.1) Literatura

Rudolf Beran, Branná povinnost v Československu (1918–1938), Sborník archivních prací, Praha 1989, roč. 39, č. 1.

Radko Břach, Generál Pellé náčelníkem generálního štábu, Přísně tajné! Literatura faktu. č. 6, (2003).

Petr Čornej, České dějiny výpravná historie českých zemí, Brno, B4U, 2012.

Jiří Fidler, První náčelník Hlavního štábu československé branné moci, général de division Maurice-César-Joseph Pellé. Historie a vojenství 48, č. 1 (1999).

Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007.

Marek Jindřich, Háchovi Melody Boys kronika českého vládního vojska v Itálii 1944-1945, Cheb, Svět křídel, 2003.

Miloslav John, Milan Rastislav Štefánik život a smrt národního hrdiny, Olomouc, Votobia, 2000.

Karel Kaplan, Československo v poválečné Evropě, Praha, Karolinum, 2004.

Zdeněk Kárník, České země v éře první republiky (1918 - 1938) I.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 - 1929), Praha, Libri.

Zdeněk Kárník, České země v éře první republiky (1918-1938) III-: O přežití a o život (1936-1938), Praha, Libri.

Michael Kocáb, K ukončení odchodu sovětských vojsk z území ČSFR. (Zpráva komise FS ČSFR pro dohled na odsun sovětských vojsk). In: Mezinárodní vztahy Praha: Ústav mezinárodních vztahů 27, č. 1, (1992).

Zdeněk Koudelka, Vojenská justice v ČR, Vojenské rozhledy 2/2009, Praha: Ministerstvo obrany ČR-PIC MO. 2009. roč. XVIII., č. 2.

Jiří Krupička, Československá vojenská správa v letech 1945-1948. In: Sborník archivních prací. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR Roč. 44, č. 1 (1994).

Marek Krejčí, Památník osvobození na vrchu Žižkově. Zprávy Klubu Za starou Prahu č. 2, (1994).

Pavel Maršálek, Pod ochrannou hákového kříže nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945, Praha, Auditorium, 2012.

Pavel Maršálek, Protektorát Čechy a Morava státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945, Praha, Karolinum.

Zdeněk Procházka, Milan Hladký, Pavel Major, Vojenské dějiny Československa Díl 3, Praha 1987.

Rudolf Sander, Kompetence generálního inspektora a náčelníka hlavního štábu čs. branné moci v letech 1918-1939. Historie a vojenství 39, č. 1 (1990).

Karel Schelle, Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin, Ostrava, Key publishing, 2010.

Eduard Stehlík, Jaroslav Čvančara, Srdce armády, Generální štáb 1919-2009, Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2009.

Karel Straka, Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939, Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2007, Historie československé armády.

Karel Straka Památník osvobození (1929-1939) a jeho předchůdci. Historie a vojenství: časopis Vojenského historického ústavu 58, č. 3, (2009).

Josef Tomeš a kol., Český biografický slovník XX. století: I. díl: A-J. Paseka 1999.

Miroslav Tůma, Obranná politika Československé a České republiky (1989-2009). Praha: Ministerstvo obrany ČR - Prezentační a informační centrum MO, 2009.

Dalibor Vácha, Srdce tak bohaté na život: Rudolf Medek a jeho doba (1890-1940). 1. vydání Praha: Epoque, 2017.

Marek Waic, Josef Scheiner. In: Muži října 1918: osudy aktérů vzniku Republiky československé / Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2011.

Jitka Zabloudivová, Petr Hofman, Rudolf Medek. In: Historie a vojenství 43, č. 6 (1994).

9.2) Elektronické zdroje

Ministerstvo obrany 1918-1989 | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright © 2020 [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/ministr-a-ministerstvo/historie/ministerstvo-obrany-1918-1989-5316/>

Ministerstvo obrany | Struktura | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright 2021 [cit. 07.06.2021]. Dostupné z: <https://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=587>

Generální štáb 1919-2018 | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright © 2020 [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/historie/generalni-stab-1919-2013-3849/>

Historie, tradice-Pražský hrad. Pražský hrad [online]. Copyright © 2020 Pražský hrad [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky-a-hradni-straz/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky/historie-tradice>

Historie četnictva a policie-Policie České republiky. Úvodní strana-Policie České republiky [online]. Copyright © 2020 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09MTQ%3D>

VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright © Vojenský historický ústav Praha [cit. 17.05.2021]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/jan-divis/>

VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright © Vojenský historický ústav Praha [cit. 28.12.2020]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/vojenske-skolstvi-mezivalecneho-ceskoslovenska/>

VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright Vojenský historický ústav Praha [cit. 17.05.2021]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/exhibit/stibrna-kazeta-na-doutniky-z-pozustalosti-general-a-stanislava-cecka/>

VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright Vojenský historický ústav Praha [cit. 17.06.2020]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/sergej-jan-ingr/>

Památkový katalog - 1000153273 - Vojenský zeměpisný ústav. Památkový katalog [online]. Copyright © 2020 [cit. 28.12.2020] Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/?element=13696823&action=element&presenter=ElementsResults>

Vojenská-kancelář-prezidenta-republiky-působnost. Pražský hrad [online]. Copyright © 2021 Pražský hrad [cit. 01.04.2021]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky-a-hradni-straz/vojenska-kancelar-prezidenta-republiky/pusobnost>

Krajské vojenské velitelství Ústí nad Labem [online]. Copyright © 2021 Krajské vojenské velitelství [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <http://www.kvvusti.army.cz/hlavni-ukoly>

Univerzita obrany-struktura [online]. Copyright © 2021 Univerzita obrany [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <https://www.unob.cz/struktura/Stranky/default.aspx>

Vojenský obor-úvodní strana-historie [online]. Copyright © 2021 Vojenský obor [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <http://www.vojenskyobor.cz/uvodni-strana/historie/>

Vojenské školy [online]. Copyright © 2021 Univerzita obrany [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <https://www.vojenskaskola.cz/Stranky/Default.aspx>

Velitelství výcviku – Vojenská akademie [online]. Copyright © 2021 Univerzita obrany [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <https://www.vavyskov.cz/content/o-nas>

Vojenský výzkumný ústav [online]. Copyright © 2021 Univerzita obrany [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <https://www.vvubrnno.cz/soucasnost/>

Struktura | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright 2021 [cit. 17.06.2021]. Dostupné z: https://www.acr.army.cz/_struktura/default.htm

Vojenský technický ústav-schopnosti-výzkum-vývoj [online]. Copyright © 2021 Univerzita obrany [cit. 16.04.2021]. Dostupné z: <https://www.vtusp.cz/schopnosti/vyzkum-a-vyvoj/>

Jednání a dokumenty | Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Copyright 2021 [cit. 23.05.2021] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=2&r=1969>

9.3) Právní předpisy

Zákon č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě československém.

Zákon č. 654/1919 Sb., kterým se zřizuje kancelář prezidenta republiky.

Zákon č. 299/1920 Sb., o četnictvu.

Zákon č. 121/1920 kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky

Zákon č. 131/1936 Sb., o obraně státu.

Zákon č. 299/1938 Sb., o autonomii Slovenské krajiny.

Zákon č. 328/1938 Sb., o autonomii Podkarpatské Rusi.

Zákon č. 1/1939 Sb., o samostatném Slovenském státě.

Zákon č. 317/1939 Sb., o rozpuštění bývalé česko-slovenské armády.

Zákon č. 216/1939 Sb., jímž se zřizuje vládní vojsko Protektorátu Čechy a Morava.

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 74/1990 Sb., kterým se stanoví nové znění vojenské přísahy a služební přísahy příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sborů nápravné výchovy, upravuje název československé armády, upravuje řádná dovolená vojáků v základní službě a jímž se mění zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti

Zákon č. 541/1992 Sb., o dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republikou a Slovenskou republikou a jeho přechodu na Českou republiku a Slovenskou republiku.

Zákon č. 114/1993., o Kanceláři prezidenta republiky.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky.

Zákon č. 224/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ozbrojených silách České republiky a zákona o zajišťování obrany České republiky.

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky.

Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon).

Zákon č. 214/2004., o zřízení Univerzity obrany.